

Vlaanderen

is landbouw & visserij

ILVO Mededeling 212

april 2016

**DE BELGISCHE INDUSTRIE
VOOR DE VERWERKING VAN
VIS, SCHAAL- EN WEEKDIEREN**

STATUS EN UITDAGINGEN

ILVO

Instituut voor landbouw-
en visserijonderzoek

www.ilvo.vlaanderen.be

De Belgische industrie voor de verwerking van vis, schaal- en weekdieren

status en uitdagingen

ILVO MEDEDELING 212

april 2016

ISSN 1784-3197

Wettelijk Depot: D/2016/10.970/212

Katrien Verlé^{1,2}

Lancelot Blondeel¹

Els Vanderperren¹

Els Torreele¹

¹ ILVO-Dier, Ankerstraat 1, 8400 Oostende

² ILVO-Landbouw & Maatschappij, Burg. Van Gansberghelaan 115 bus 2, 9820 Merelbeke

**De Belgische industrie voor de
verwerking van vis, schaal- en weekdieren
status en uitdagingen**

ILVO MEDEDELING 212

april 2016

ISSN 1784-3197

Wettelijk Depot: D/2016/212

Katrien Verlé

Lancelot Blondeel

Els Vanderperren

Els Torrele

Inhoudstabel

Lijst van de gebruikte afkortingen	3
Voorwoord	4
1. Inleiding	5
2. Methode en gegevens verzameling	6
3. Overzicht van de Belgische visverwerkende industrie	9
4. Economische analyse	18
5. Oorsprong en bestemming	21
6. Perspectieven	31
7. Conclusies	33
Literatuurlijst	34
Definities	36
Bijlage: Import en export van belangrijke species in België	40

Met dank aan alle bedrijven die een bijdrage geleverd hebben via de enquêtes of interviews en aan Vicky Minne en Aleydis Kestens van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen voor de nuttige informatie.

Lijst van de gebruikte afkortingen

ASC	Aquaculture Stewardship Council
BVBA	Besloten Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid
CVBA	Coöperatieve Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid
DCF	Data Collection Framework
DG Mare	Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries
EBIT	Earnings Before Interest and Taxes
EU	Europese Unie
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union
EVF	Europees Visserijfonds
FAVV	Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen
GGO	Genetisch gemodificeerd organisme
GVA	Gross Value Added (Bruto Toegevoegde Waarde)
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid
ILVO	Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
KBO	Kruispuntbank van Ondernemingen
LEI	Onderzoeksinstituut binnen de Wageningen UR-groep
MAP	Modified Atmosphere Packaging
MSC	Marine Stewardship Council
NACE	Nomenclature Statistique des Activités Economiques dans la Communauté Européenne
NBB	Nationale Bank van België
NRCA	Normalized Revealed Comparative Advantage
NDGP	National Data Gathering Program
NFVVV	Nationale Federatie van het Visserijbedrijf, de Vishandel en de Visindustrie
NP	Natuurlijke Persoon
NV	Naamloze Vennootschap
OCF	Operating Cash Flow
ROI	Return On Investment
STECF	Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries
TCR	Trade Competition Ratio
VALDUVIS	Valorisatie van duurzaam gevangen Vis
VISEO	Socio-Economische Onderzoeksceel Visserij
VLAM	Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing
VTE	Voltijds Equivalent

Voorwoord

De Belgische vissector is kwetsbaar, ondanks een grondige omvorming, afslanking en specialisatie van de Belgische vissersvloot in de afgelopen jaren. Stijgende kosten, fluctuerende visprijzen en talrijke nationale en Europese reglementeringen zijn een continue bedreiging voor alle betrokken ondernemers. Het Europees visserijfonds (EVF) moet de sector ondersteunen en legt het zwaartepunt op de zeevissersvloot. De vissector is echter niet beperkt tot de vloot en betreft ook aquacultuur, visverwerkende industrie, de klein- en de groothandel. De Bruto Toegevoegde Waarde (GVA) van de Europese visverwerkende industrie werd in 2012 geschat op 6,4 miljard Euro wat bijna het dubbele is van de GVA van de Europese vissersvloot (STECFa, 2015). Toch is de economische performantie van de Europese visverwerkende sector eerder zwak. De sector en beleidsmakers zijn vragende partij om over socio-economische gegevens te beschikken, zodat het beleid aangepast kan worden in functie van de noden en uitdagingen van de volledige sector. Dit is ook het geval voor de Belgische visverwerkende industrie, waarvoor de gegevens tot nog toe beperkt zijn.

Deze publicatie wil de visverwerkende industrie van België in kaart brengen voor de periode 2013-2015 en maakt deel uit van een bredere strategie van ILVO voor gegevensverzameling en beleidsvoorbereidend onderzoek ter ondersteuning van duurzame visserij. Met deze publicatie willen we tevens het eenheidsoverschrijdende socio-economische onderzoek van de visserij in beeld brengen.

In dit kader immers werd binnen ILVO een Socio-Economische Onderzoeksceel Visserij (VISEO) opgericht, die samenwerking bevordert tussen de ILVO eenheden Dier en Landbouw & Maatschappij. Binnen de sectie Technisch Visserijonderzoek, lopen verschillende socio-economische onderzoeksprojecten. De sectie Visserijbiologie is verantwoordelijk voor de gegevenscollectie van de Belgische visserijsector in het kader van het Europees *Data Collection Framework* (DCF), gecoördineerd door het *National Data Gathering Program* (NDGP). ILVO-Landbouw & Maatschappij heeft dan weer jarenlange ervaring met socio-economisch onderzoek, gegevensverzameling en -analyse, sociale leerprocessen en participatieve processen, en duurzaamheid. VISEO zorgt voor kenniscompilatie rond techniek, ecosysteem en maatschappij om geïntegreerd en doelgericht sociaalwetenschappelijk onderzoek te verrichten en tegemoet te komen aan de noden van de vissector en het beleid.

Ludwig Lauwers
Wetenschappelijke Directeur
Bedrijfs- en Sectorontwikkeling
ILVO - Landbouw en Maatschappij

Hans Polet
Wetenschappelijke Directeur
Visserij
ILVO – Dier 1

1. Inleiding

De visserijsector opereert in een steeds veranderende en complexe omgeving. De Europese Unie (EU) heeft, sinds de jaren 70, een Gemeenschappelijk Visserijbeleid (GVB) dat geregeld geactualiseerd wordt¹, met als doel te verzekeren dat visserij en aquacultuur milieu-verantwoord en sociaal en economisch duurzaam zijn. De verwerking van vis, schaal- en weekdieren en hun handel maken deel uit van dit beleid.

Een aangepast beleid is gebaseerd op het verzamelen en analyseren van betrouwbare gegevens. In 2000 ontwikkelde de EU een *Data Collection Framework* (DCF)² voor de verzameling, het beheer en het gebruik van gegevens en voor wetenschappelijk advies om het GVB bij te stellen indien nodig. De laatste hervorming gebeurde in 2008. Vanuit de DCF wordt verwacht dat alle lidstaten naast biologische gegevens ook economische gegevens verzamelen over de toestand van de visserijsector om een meer geïntegreerd advies aan beleidsmakers mogelijk te maken. Deze gegevens worden verzameld aan de hand van een Nationaal Programma (*National Data Gathering Program*, NDGP), waarin elke lidstaat beschrijft hoe deze gegevens verzameld worden. Er moet ook jaarlijks gerapporteerd worden aan een Europees wetenschappelijk comité (*Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries*, STECF) die het jaarlijks rapport van alle lidstaten individueel evalueert. Daarnaast kan de *Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries* (DG Mare) van de Europese Commissie, bijkomende analyses en wetenschappelijk advies vragen via het STECF.

Voor België is het Instituut van Landbouw- en Visserij Onderzoek (ILVO) verantwoordelijk voor de verzameling van de gegevens, analyse en rapportering aan het STECF en de Europese Commissie. De economische gegevens voor het onderdeel van de visverwerkende industrie van het NDGP werden in de afgelopen jaren verzameld via questionnaires, op vrijwillige basis, en met extrapolatie van de verkregen gegevens. Dergelijke methode heeft heel wat beperkingen want ze rekt op de *goodwill* van bedrijven die hier niet direct een voordeel bij hebben. Een beperkte respons en de daaruit voortvloeiende extrapolaties lieten enkel ruwe schattingen toe. De bekomen gegevens waren niet altijd representatief en van lage kwaliteit. Daarom werden in 2015 andere beschikbare bronnen geïnventariseerd en aangeboord als bron van gegevens, zoals de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO), de Nationale Bank van België (NBB) en het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV). Ook werden contacten gelegd met bedrijven tijdens fora zoals *Seafood Expo Global*, en werd een aantal bedrijven bezocht of telefonisch gecontacteerd. De raadpleging van deze bijkomende bronnen moet toelaten om fijnere gegevens te bekomen die een betere analyse toelaten.

De Belgische visserij heeft moeilijke tijden achter de rug en staat voor nieuwe uitdagingen. Het lijkt logisch dat vis die aangevoerd wordt door de Belgische vissersvloot, verwerkt wordt in Belgische visverwerkende bedrijven, maar in de praktijk wordt naar schatting de helft van de aangevoerde producten uitgevoerd. De verwerkende industrie voor vis, schaal- en weekdieren is slechts één schakel van een complex web. ILVO probeert de Belgische sector te ondersteunen. In 2015 liep een pilootproject VERWERKVIS³ met onder andere als doelstelling up-to-date data over activiteiten, gebruikte vissoorten, invoer, distributiekanaal en fijnere economische gegevens te verzamelen van de Belgische visverwerkende industrie. Er werd gekeken naar de belangen van de verschillende stakeholders en naar vraag en aanbod. Dit moet leiden tot een *roadmap*

¹ de laatste aanpassing ging van kracht op 1 januari 2014 (http://ec.europa.eu/fisheries/cfp/index_en.htm)

² Council Regulation (EC) No [199/2008](#) van 14 juli 2008

³ in 2015 gefinancierd door het EVF

waarbij de noden, knelpunten en opportuniteiten worden opgelijst, op vlak van technologie, kwaliteit, veiligheid en logistiek, met aandacht voor innovatie. Dit project is complementair aan de Europese gegevensverzameling via DCF en probeert oplossingen te vinden voor de specifieke Belgische context.

Deze mededeling stelt de eerste resultaten voor van de analyse van de Belgische industrie voor verwerking van vis, schaal- en weekdieren (in de rest van de tekst vereenvoudigd als visverwerkende industrie of bedrijven) op basis van de verbeterde methodologie.

2. Methode en gegevens verzameling

Definitie

De definitie van een “visverwerkend” bedrijf vormde een eerste uitdaging. Voor de DCF moet informatie worden verzameld over bedrijven met een hoofdactiviteit conform met de definitie van EUROSTAT onder de NACE code 10.200 van de EU: “Verwerking en conservering van vis, schaal- en weekdieren”⁴.

De activiteiten van visverwerkende bedrijven kunnen onderverdeeld worden in *primaire* verwerking (soms *bewerking* genoemd) en *secondaire* verwerking (soms *verwerking* genoemd). Onder primaire verwerking vallen fileren, portioneren, vellen, wassen, koelen, verpakken, onthoofden en gutten (ontdoen van ingewanden). Secondaire verwerking betreft het roken, malen, koken, invriezen, inblikken, ontgraten, paneren, pekelen, *modified atmosphere packaging* (MAP) verpakken, het bereiden van kant-en-klare maaltijden en de productie van kaviaar en kaviaarsurrogaten.

Onder NACE code 10.200 vallen zowel bedrijven met *primaire* als bedrijven met *secondaire verwerking* als activiteit. Een aantal activiteiten vallen onder andere NACE codes, zoals de vervaardiging van bereide maaltijden die vis bevatten (code 10.850), de vervaardiging van preparaten voor soep of voor bouillon en bereide soep en bouillon die vis bevatten (code 10.890) en de vervaardiging van extracten en sappen van vis of van schaal- en weekdieren (code 10.890).

Maar de Europese Commissie vraagt ook om gegevens te rapporteren over bedrijven die vis verwerken als nevenactiviteit, en die niet noodzakelijk terug te vinden zijn aan de hand van de NACE code.

ILVO koos voor een ruime interpretatie en neemt zowel primaire als secondaire verwerking in rekening bij de visverwerkende industrie. Ook wordt het verwerken van vis in bereide maaltijden en het vervaardigen

⁴ *Nomenclature Statistique des Activités Economiques dans la Communauté Européenne* (NACE) Code 10.200 omvat:

- de verwerking en conservering van vis en van schaal- en weekdieren: koelen, diepvriezen, drogen, roken, koken, zouten, pekelen, inblikken, enz.
- de vervaardiging van producten op basis van vis en van schaal- en weekdieren: visfilets en ander visvlees, vislevers, hom en kuit, kaviaar en kaviaarsurrogaten, enz.
- de productie van vismeel voor de menselijke consumptie of voor diervoeder
- de productie van meel, poeders, pellets en andere producten van vis, van schaaldieren, van weekdieren of van andere ongewervelde waterdieren, niet geschikt voor de menselijke consumptie
- de activiteiten van schepen waarop alleen vis wordt verwerkt en geconserveerd
- de verwerking van zeealgen

van vissappen, visbouillons, enz. meegeteld, in tegenstelling tot de Europese definities. Deze bedrijven werden toegevoegd aan de totale populatie in deze mededeling.

Populatie bepaling

De totale populatie van visverwerkende bedrijven werd opgesteld op basis van 2 basisbronnen:

- Het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV) werd gebruikt als belangrijkste bron omdat dit agentschap informatie heeft via rechtstreeks contact met de bedrijven. Het FAVV voert namelijk jaarlijks controles uit bij alle visverwerkende bedrijven en past haar lijst regelmatig aan. Een aantal bedrijven uit de FAVV-lijst werden niet meegenomen, zoals hotelscholen en vissersvaartuigen.
- Een tweede bron was de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO) van de Federale Overheid Dienst Economie (raadpleging eind 2014 - begin 2015). Gegevens van bedrijven met de NACE code 10.200 werden opgevraagd en vergeleken met de lijst van de FAVV.

Deze informatiebronnen werden vergeleken met info van het Beroepsinstituut voor zeevisgroothandelaren (VISGRO) en de Belgische Groepering van de Visindustrie (Vis & Gezond), bedrijven opgenomen in TrendsTop, Data.be, faillissement websites en reeds bestaande ILVO databestanden. Bedrijven die in de KBO voorkwamen maar niet in de FAVV, werden telefonisch gecontacteerd. Er werd telefonisch contact opgenomen met 62 bedrijven om te vragen of ze al dan niet een visverwerkende activiteit volgens de hierboven vermelde definitie ondernamen. Zo kwam bijvoorbeeld tot uiting dat een bedrijf gestopt was met haar visverwerkende activiteiten, maar de NACE 10.200 code behouden had.

Het ondernemingsnummer (BTW-nummer) werd gebruikt als unieke identificatie code voor een bedrijf. Dit is essentieel omdat bedrijven kunnen voorkomen onder verschillende namen en er meerdere bedrijven bestaan met dezelfde of een gelijkaardige naam. Het adres en/of telefoonnummer blijkt geen vast gegeven, want er kunnen verschillende vestigingsplaatsen zijn.

Er werd een onderscheid gemaakt tussen bedrijven die aan visverwerking doen als hoofd- of als nevenactiviteit, met als startpunt de gegevens van de KBO. Dit onderscheid werd bepaald op basis van de bijdrage van de visverwerkende activiteiten tot de omzet of tot de tewerkstelling. Indien uit enquête (zie verder), interviews of ander contact (telefonisch, email) bleek dat minder dan 50% van de omzet uit visverwerking kwam of minder dan 50% ingezette mankracht besteed werd aan visverwerking, werd visverwerking als een nevenactiviteit beschouwd. Bij non respons werd er een schatting gemaakt van het belang van de activiteit op basis van opzoeken op de website van de bedrijven of uit de informatie uit de KBO aan de hand van de NACE code. Binnen bedrijven met visverwerking als nevenactiviteit, werd een verder onderscheid gemaakt tussen de bedrijven waarvoor vis een belangrijke grondstof is en de bedrijven waarvoor vis maar een fractie van de grondstoffen vormt.

Gegevens verzameling van de visverwerkende bedrijven (Tabel 1)

Na het bepalen van de bedrijven die deel uitmaken van de “visverwerkende” populatie werd een enquête verstuurd naar 262 van de 271 geïdentificeerde bedrijven. Bedrijven die failliet gingen in 2014 werden niet bevestigd. Een aantal andere bedrijven werden ook niet bevestigd omdat ze oorspronkelijk niet werden meegenomen in de eerst vooropgestelde definitie. Nieuw in 2015 was, dat de enquête ook online kon worden ingevuld, in het Nederlands of het Frans.

De enquête 2015 werd online beantwoord door 34 bedrijven, waarvan 19 met visverwerking als hoofdactiviteit. Deze respons betekende bijna een verdubbeling van de respons van voorgaande jaren, maar was nog te gelimiteerd om kwaliteitsvolle analyses te kunnen uitvoeren. Daarom werd een bezoek georganiseerd aan 22 bedrijven voor rechtstreekse interviews. Voor 44 bedrijven die niet deelnamen aan de enquête en die ook niet uitgenodigd werden voor een interview, werd informatie verkregen via een uitgebreide internet opzoeking, contact via telefoon of op de *SeaFood Expo Global* in Brussel in april 2015.

De bevestiging peilde naar de activiteiten van het bedrijf, de gebruikte vissoorten en de plaats van herkomst van de vis, en bevatte ook boekhoudkundige vragen. De antwoorden werden vergeleken met gegevens van de NBB. Ontbrekende gegevens werden waar mogelijk aangevuld met informatie uit de neergelegde jaarrekeningen. Niet elk bedrijf is verplicht om variabelen, zoals omzet en de kost van primaire grondstoffen, publiek te maken. Deze bedrijven leggen enkel een verkorte jaarrekening neer of hoeven helemaal geen jaarrekening neer te leggen. Hierdoor was het noodzakelijk om schattingen te maken om de totale sector te kunnen voorstellen. Dit gebeurde aan de hand van gewogen gemiddelden volgens jaarrekening model en bedrijfsgrootte, berekend op basis van gemiddeld tewerkgestelde Voltijds Equivalent (VTE)⁵.

Tabel 1: Overzicht van de gebruikte informatiebronnen voor de analyse van de Belgische visverwerkende industrie in 2014

	Totaal	Hoofdactiviteit	Nevenactiviteit
Geïdentificeerde bedrijven	271	68	203
Enquête verstuurd	262	65	197
Enquête respons	34	20	14
Interviews	22	12	10
Andere (raadpleging, telefoon, SeaFoodExpo)	44	38	6
Totaal bereikt*	93 (34%)	61 (90%)	28 (14%)

* voor de niet bereikte bedrijven zijn wel financiële gegevens van de NBB beschikbaar

⁵ voor de berekening werd gebruik gemaakt van de 4 categorieën die gehanteerd worden bij EC: ≤ 10, 11 tot 49, 50 tot 249 en ≥ 250 VTE.

3. Overzicht van de Belgische visverwerkende industrie

Algemeen

In 2014 telde België 271 bedrijven met 280 vestigingseenheden die vis verwerkten (Fig. 1). De sector is verspreid over het land maar met een concentratie aan de kust en in de Brusselse regio, en een veel lagere bezetting in Wallonië. In 191 bedrijven (70%) is de bedrijfsvoertaal Nederlands ten opzichte van 79 met Frans en 1 met Duits als voertaal. Voor 68 bedrijven was visverwerking de hoofdactiviteit, voor 203 bedrijven een secundaire activiteit (Tabel 2). Zes bedrijven gingen in de loop van 2014 failliet en 3 kwamen er bij.

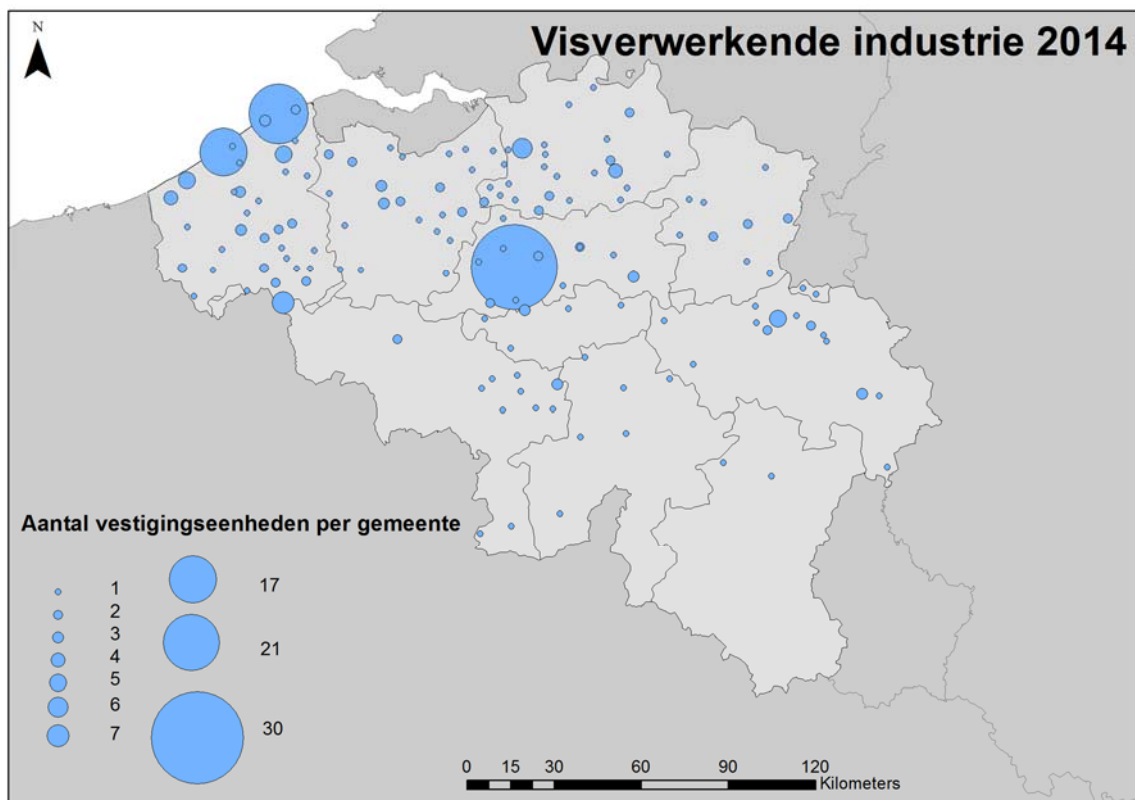

Fig. 1: Overzicht van de locatie van de vestigingseenheden van de Belgische visverwerkende industrie per gemeente in 2014 (n= 280).
(Brugge en Zeebrugge werden als 2 verschillende locaties beschouwd, het Brussels gewest als 1 locatie)

Enkel primaire verwerking kwam voor bij 22% van de bedrijven, 55% van de bedrijven deed enkel aan secundaire verwerking en 20% deed beiden. 90% van de Belgische visverwerkende industrie bestaat uit naamloze vennootschappen (NV) en besloten vennootschappen met een beperkte aansprakelijkheid (BVBA). Het aantal nieuwe bedrijven dat jaarlijks opgestart wordt, is relatief constant over de jaren heen, schommelend tussen 1 à 3 bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit en 3 tot 6 met visverwerkende activiteiten als nevenactiviteit. 85% van de visverwerkende bedrijven werden opgestart vóór 2005. Kenmerkend is dat de combinatie van activiteiten van jaar tot jaar kunnen verschillen, inspelend op opportuniteiten en uitdagingen. Uit opzoekingswerk op internet, bleek dat 31% (53/172) van de bedrijven

die vis verwerken als nevenactiviteit, ook vis verhandelen (groothandel, detailhandel, specifieke vishandel, horeca leveranciers, supermarkten,...).

Tabel 2: Eigenschappen van visverwerkende bedrijven in België

	Hoofdactiviteit	Nevenactiviteit	Totaal
	n=68	n=203	N= 271
Verwerking			
Primair (uitsluitend)	19%	23%	22%
Secondair (uitsluitend)	39%	61%	55%
Gemengd	42%	12%	20%
Onbekend	0%	4%	3%
Bedrijfstype⁶			
NV	45%	50%	49%
NP	7%	3%	4%
BVBA	40%	41%	41%
CVBA	4%	1%	2%
Andere	3%	5%	4%
Beginjaar			
voor 2005	75%	89%	85%
na 2005	25%	11%	15%

⁶ NV: Naamloze Vennootschap; NP: Natuurlijke Persoon; BVBA: Besloten Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid; CVBA: Coöperatieve Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid;

Bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit

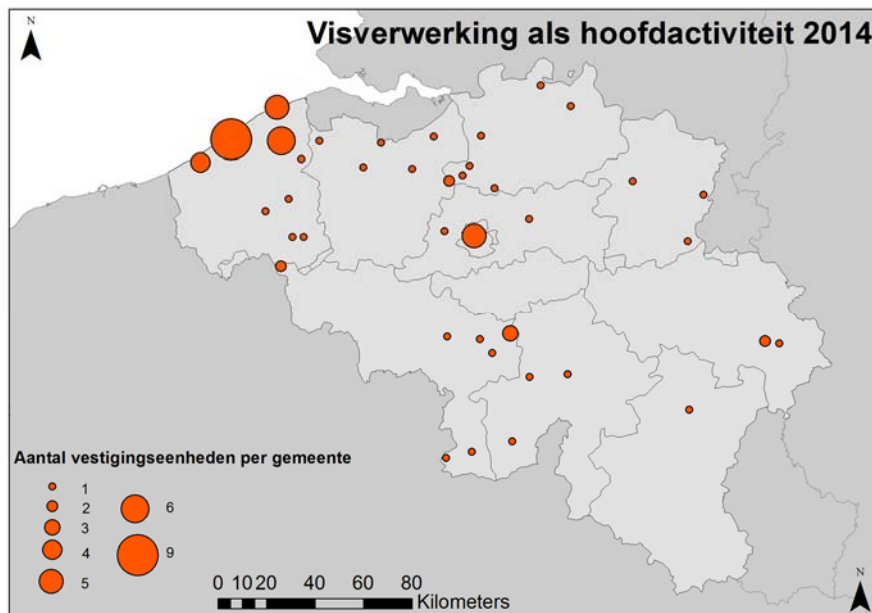

Fig. 2: Overzicht van de vestigingseenheden per gemeente van de Belgische industrie met visverwerking als hoofdactiviteit in 2014 (n= 68).
(Brugge en Zeebrugge werden als 2 verschillende locaties beschouwd, het Brussels gewest als 1 locatie)

Visverwerking was de belangrijkste activiteit voor 68 (25%) bedrijven waarvan bijna de helft gevestigd was in West-Vlaanderen, inclusief 3 van de 4 grootste bedrijven (Fig. 2 & 3, Tabel 3). In 2013 werden in totaal 1.440 personen tewerkgesteld in de Belgische visverwerkende industrie. Op jaarbasis kwam dit neer op 1.343 VTE. De 4 (6%) bedrijven met ≥ 50 VTE waren verantwoordelijk voor 37% van de tewerkstelling, de 43 (63%) kleinste bedrijven voor 14%. Het aangeworven personeel werd echter aangevuld met uitzendkrachten voor een geschat totaal van 32.390 mandagen (beschikbare gegevens van 14/60 bedrijven). Dit komt overeen met 147 VTE of nog 11% extra arbeidskrachten. Een uitzendkracht kostte gemiddeld 24€/uur. De 4 grootste bedrijven namen samen 55% van deze tijdelijke krachten aan. Alles samen op jaarbasis komt de geschatte tewerkstelling dan overeen met ongeveer 1.490 VTE.

Er werden duidelijk meer mannen (62%) tewerkgesteld dan vrouwen (38%). Deze gegevens verschillen van de algemene trend voor de visverwerkende industrie in Europa, waarbij op een totaal van 120.000 tewerkgestelden 55% vrouwen zijn met zelfs 86% vrouwen in bedrijven met minder dan 50 VTE (STECF, 2014a).

In 2013 was er een relatief grote turnover van personeel wat verklaard kan worden als een gevolg van de economische crisis van 2012 (NBB, 2015). Bij de 4 grootste bedrijven vertrokken 136 VTE tijdens het jaar maar werden 67 VTE aangenomen, wat overeenkomt met respectievelijk 9,6% en 4,7% van de totale tewerkstelling.

Tabel 3: grootte van bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit volgens aantal VTE op jaarbasis (2013)

Aantal VTE	Aantal bedrijven	Aantal werknemers voltijds	Aantal werknemers deeltijds	Aantal VTE
≤ 10	43 (63%)	159,7*	60,2*	192,1* (14%)
11-49	21 (31%)	447,2	108,5	517,5 (39%)
50-249	3 (4%)	214,8	42,6	246,6 (18%)
≥ 250	1 (2%)	314,8	92,7	386,9 (29%)
Totaal	68 (100%)	1.136,5	304	1.343,1 (100%)

*Schattingen

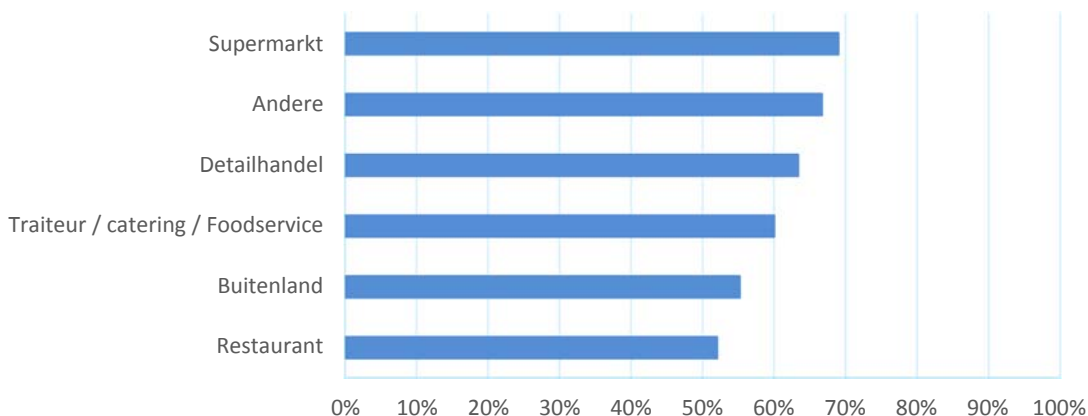

Fig. 3: Overzicht van bestemming van producten van bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit in 2014 (n = 30)

Fileren was de meest voorkomende activiteit (34/41), maar ook roken (22/38), bereiding van maaltijden (12/28), en koken (12/31) kwamen veel voor. Invriezen (8/25), inleggen (7/14), pekelen (7/22), zouten (9/26), inzuren (6/46), vissalades (5/23), bouillon (5/27) en MAP verpakking (5/9) vullen de lijst verder aan. Vismeeel productie, inblikken en kaviaar werden maar zelden geantwoord (1 tot 2 maal).

Bedrijven met visverwerking als nevenactiviteit

Voor 203 bedrijven was visverwerking een nevenactiviteit, waarbij vis, week- en schaaldieren belangrijk waren voor 69 bedrijven (34%). Voor 105 bedrijven waren visproducten geen essentiële grondstof voor hun activiteit. Voor 29 (14%) bedrijven werd geen informatie gevonden. Uit antwoorden van de enquête bleek dat de belangrijkste visverwerkende activiteiten bestonden uit fileren (11/17), vissalades (10/20), bereide maaltijden (8/17), koken (6/17), invriezen (4/17) en roken (2/17). Inleggen, inblikken, pekelen, zouten, vismeel productie en inzuren kwamen niet voor als antwoord. Volgens de enquêtegegevens gecombineerd met websitegegevens, kwam de vervaardiging van bereide maaltijden (inclusief catering, aperitiefhapjes, kroketten) bij 40% voor. De vervaardiging van soepen, bouillon en bisques kwam bij 2% (4) voor, terwijl

het klaarmaken van vissalades en vismousses bij 17% (29) voorkwam. Diepvriesproducten kwamen bij 5% (8) van de bedrijven voor.

Verwerkte soorten vis, week- en schaaldieren

Tot en met de jaren '50 haalde de Belgische visverwerkende industrie het maximum uit de aanlanding via de vissershavens en ging enkel over tot invoer om aan te vullen. De visserij en de industrie waren op deze manier sterk verbonden met elkaar. Een bloeiende visverwerkende industrie werd aanzien als belangrijk voor de visserij en vooral voor de seizoenvisserij (NFVVV, 1950; NFVVV, 1952). In 1950 werd 7.765 ton volle haring aangevoerd terwijl 1.360 ton verse en gezouten haring werd uitgevoerd (NFVVV, 1950). Een gelijkaardige situatie bestond voor sprout, met een aanvoer van 2.282 ton in 1950 en een export van 120 ton verse sprout. Toen al was onze industrie gevoelig voor de Nederlandse concurrentie zeker waar het gerookte haring betrof (NFVVV, 1952). In 1938 werd er 2.309 ton gerookte haring ingevoerd vanuit Nederland (NFVVV, 1952). De invoer van gerookte haring bleef stabiel over de jaren heen, maar werd aangeboden aan een lagere prijs, waar de binnenlandse bedrijven niet tegen op konden (NFVVV, 1953). In 1953, werd bijvoorbeeld vermeld dat de inleggerijen bedreigd werden door een stijgende invoer van verwerkte producten uit Nederland, aan lagere verkoopprijzen. Export van visconserven was in die tijd cruciaal voor de Belgische conservenfabrieken. In de jaren '50 nam het aandeel van de export naar de buitenlandse afzetgebieden aanzienlijk af (NFVVV, 1952; NFVVV, 1953; Vlaamse Overheid, 2016).

De situatie is ondertussen grondig veranderd: de verwerkte soorten worden niet altijd aangeland in de Belgische vissershavens. De visverwerkende bedrijven verwerken voornamelijk een 30 tal species (Fig. 4). De meeste bedrijven verwerken meerdere soorten; gespecialiseerde bedrijven verwerken voornamelijk zalmsorten. Ook kabeljauw, forel, tong, heilbot, haring, grijze garnaal, tonijnsoorten, paling, scampi's en gamba zijn soorten waarop visverwerkende bedrijven zich toeleggen (Fig. 5).

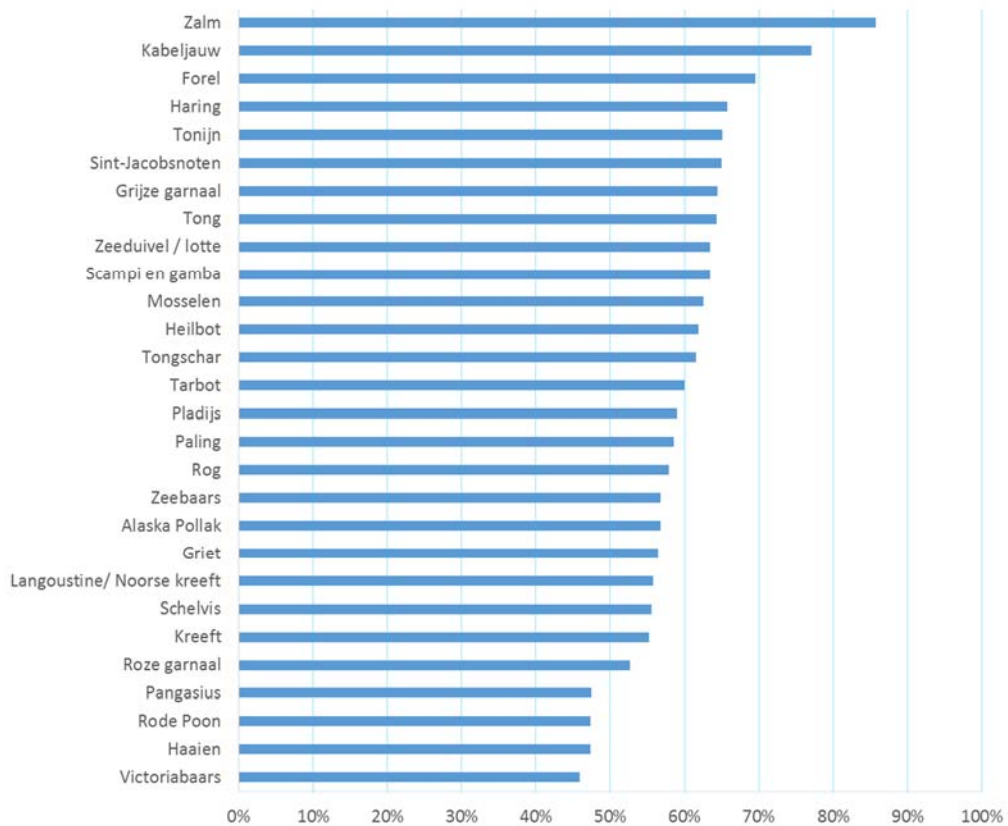

Fig. 4: % visverwerkende bedrijven die een bepaalde species verwerkt in 2014 (n= 46)

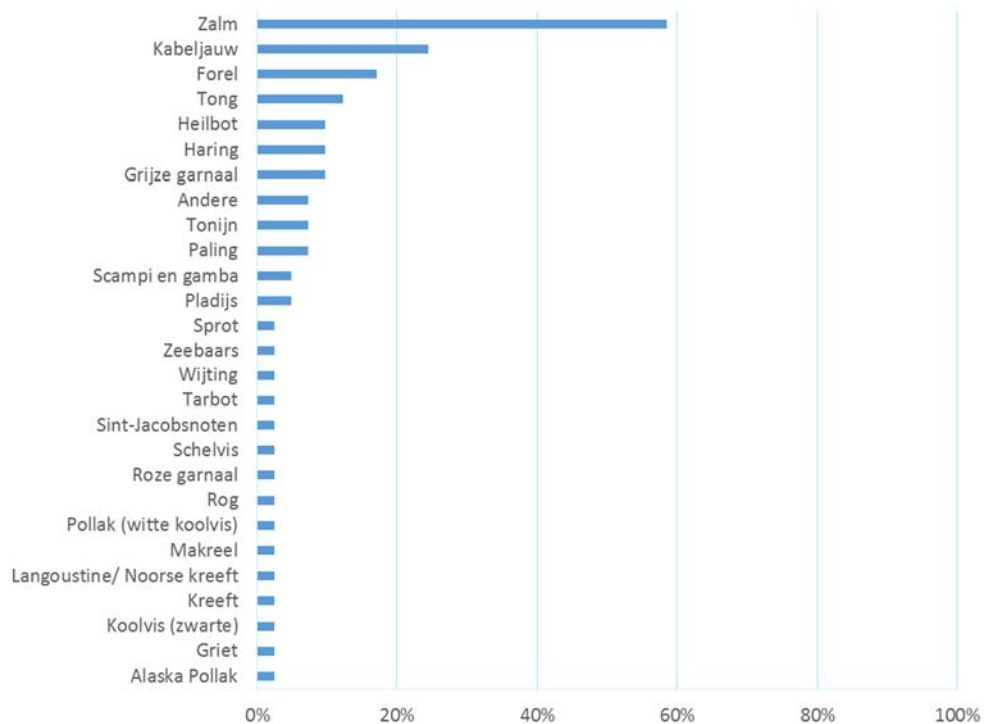

Fig. 5: Overzicht van species (%) waarvan Belgische visverwerkende bedrijven aangeven dat ze hierin gespecialiseerd zijn in 2014 (n= 42)

Rokerijen

Net als drogen, inzuren, pekelen en zouten is roken een oude techniek die traditioneel gebruikt werd om aangelande vis te bewaren. Theoretisch kunnen alle vissen gerookt worden, maar in de praktijk komen vooral de vette vissoorten in aanmerking, zoals zalm, forel, haring, makreel en paling. Gerookte haring was lang een favoriet van de arbeider en tijdens en vlak na de tweede wereldoorlog steeg het aantal rokerijen sterk (NFVVV, 1952).

Terwijl het belang van de andere traditionele bewaartechnieken sterk afgenomen is, bestaat er nog steeds een markt voor gerookte vis. Vis roken wordt op dit moment in België toegepast door 27 bedrijven verspreid over het land (Fig. 6), waarvan bijna de helft in West-Vlaanderen gevestigd zijn. In Wallonië passen een 10-tal bedrijven de techniek toe, voornamelijk voor het roken van zalm of forel. In de afgelopen jaren werd de techniek aangepast aan strengere Europese normen om de polyaromatische koolwaterstoffen (PAK) die deze techniek genereert te beperken (EU, 1993).

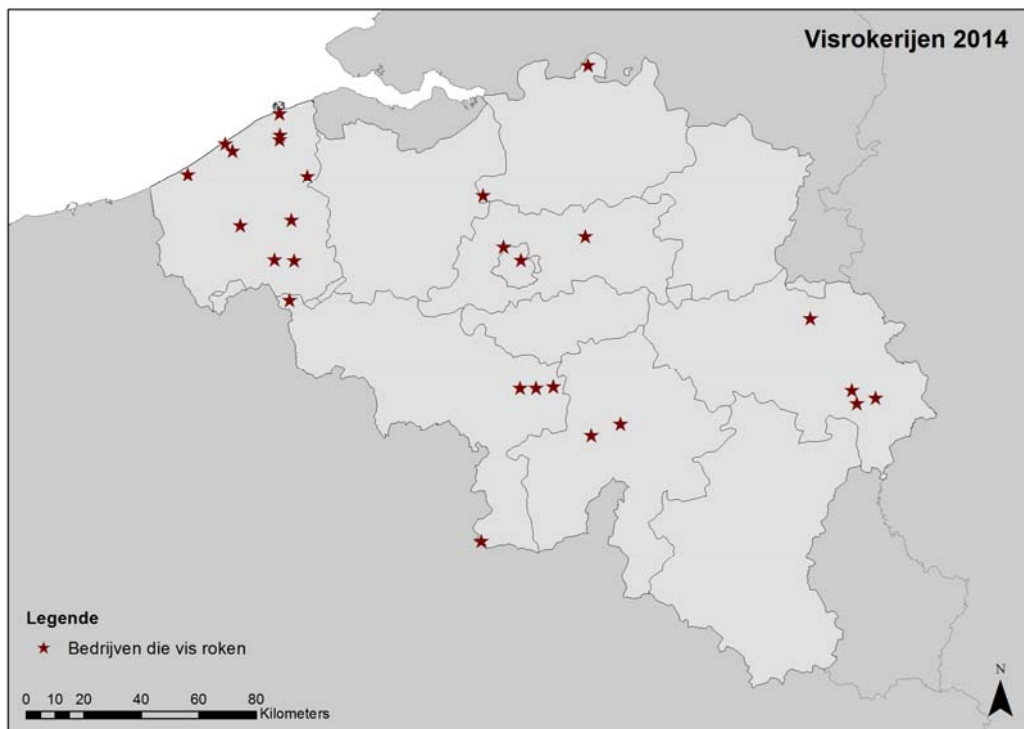

Fig. 6: Overzicht van de geografische spreiding van Belgische visverwerkende bedrijven met roken als activiteit in 2014

Viszouterijen en visdrogerijen

In de jaren '50 werden nieuwe industriële viszouterijen en visdrogerijen geïntroduceerd. Dit moest er voor zorgen dat de prijzen niet te sterk zouden dalen bij grote aanvoer van vis. Dit zou ook vermijden dat kwaliteitsvis naar de vismeelfabrieken werd afgevoerd (NFVVV, 1954). De afzetmarkt was voornamelijk het toenmalige Belgisch Kongo waar veel concurrentie was met andere Europese landen en de Unie van Zuid-Afrika (NFVVV, 1957). Deze industriële bedrijven zijn ondertussen verdwenen, maar traditionele technieken van inleggen, zoals pekelen (7/22), zouten (9/26) en inzuren (13/46) maken nog steeds deel uit van activiteiten van visverwerkende bedrijven.

Diepvriesproducten

Traditioneel werd vis vers geconsumeerd of na bewerking via de traditionele bewaarstechnieken. De introductie van de diepvriestechniek in de jaren '50 (NFVVV, 1950), betekende een ware revolutie voor de verwerking en handel van vis, week- en schaaldieren. In de eerste plaats liet de techniek toe om gemakkelijk grote hoeveelheden vis, die niet verwerkt konden worden bij een grote aanlanding, op te slaan. Dit had als gevolg dat voortaan een constante aanvoer van een bepaalde soort kon verzekerd worden gedurende het ganse jaar en dat de beschikbaarheid van de soorten dus niet langer seizoensgebonden was. Dit had ook een impact op andere verwerkingsactiviteiten zoals het roken dat niet langer van verse vis moest vertrekken (NFVVV, 1954).

De diepvriestechniek zorgde voor een valorisatie van verschillende wit-vissoorten die tot dan moeilijker een afzet vonden (NFVVV, 1955). Ook de verschuiving naar ingevroren visfilets of visrepen bood nieuwe mogelijkheden. Het betekende dat gekuiste vis (zonder graten) kon bewaard en verkocht worden. Bovendien kon op deze manier een betere kwaliteit en een vastere prijs gegarandeerd worden. Om de productiekosten te kunnen dekken, moet er heel het jaar door geproduceerd kunnen worden, ook tijdens perioden wanneer de vis duurder is. Hierdoor verkleint de marge tussen aankoop van verse vis en de verkoop van snel bevroren producten.

Certificering en eco-labels

De vraag naar duurzame producten is in de voorbije jaren gestaag toegenomen, vertaald in eco-labels en certificering. Dit verhoogt de druk op de vissersvloot om hieraan te voldoen en ook op de visverwerkende bedrijven om de grondstoffen efficiënter te verwerken. Labels geven de garantie aan de gebruiker dat producten voldoen aan een aantal voorwaarden voor productiewijze en samenstelling. De EU heeft regels bepaald voor wat op de etiketten op gevangen of gekweekte visproducten moet vermeld worden zoals naam, productie methode, waar en hoe de vis, schaal- en weekdieren gevangen werden (EC, 2014).

De Belgische bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit gebruiken voornamelijk een 6-tal eco-labels (Fig. 7). Net zoals in de landbouw, bestaan er in de vissector eco-labels om producten te promoten met als parameter de verminderde impact op het milieu, zowel voor gevangen als voor gekweekte vis. De bedoeling is om de markt te laten spelen als stimulans om duurzame visserij te promoten, complementair met de wetgeving. Er bestaat geen wettelijk kader voor eco-labeling, maar wel een internationaal kader (FAO, 2009). Het label *Marine Stewardship Council* (MSC) werd gecreëerd voor producten die uit duurzame zeevisserij

komen en is het meest bekende met wereldwijd 14.000 gelabelde producten. Naar schatting dragen meer dan 600 producten op de Belgische markt dit label (SeaWeb, 2014). *Friends of the Sea* certificeren ook producten die bestemd zijn voor voeding van kweekvis. Het label *Aquaculture Stewardship Council* (ASC) is bestemd voor producten uit duurzame aquacultuur. *Global Gap* richt zich niet alleen op het milieu maar is ook bekommerd over rechtvaardige partnerschappen tussen producenten en distributeurs, werkomstandigheden in de aquacultuur en dierenwelzijn. *Debio* is een Noors label voor aquacultuur dat garandeert dat het kweken van vis (voornamelijk zalm en forel) de normen respecteert van Noorwegen voor organische productie en is gebaseerd op Europese normen (EU Council Regulation 2092/91). Het Duitse label *Naturland* heeft standaarden ontwikkeld voor certificering o.a. in ontwikkelingslanden. *Naturland* standaarden voor aquacultuur houden rekening met de bescherming van het ecosysteem, gebruik van chemicaliën, GGOs en oorsprong van het voer. Het is beschikbaar voor de kweek van zalm, forel, garnalen, tilapia en pangasius.

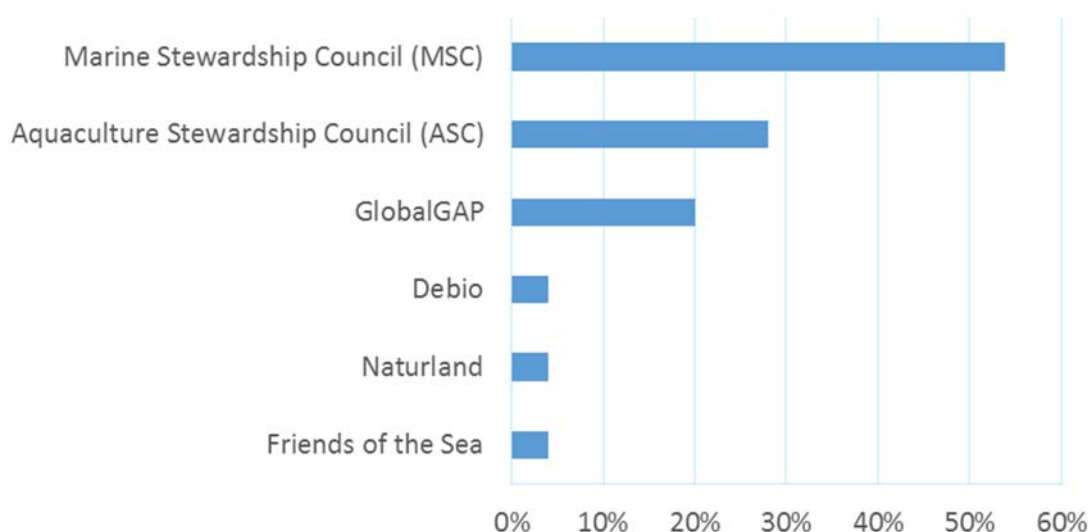

Fig. 7: Overzicht van % van Belgische bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit die vis gebruiken met een label in 2014 (n= 26)

4. Economische analyse

De economische analyse van de visverwerkende industrie werd beperkt tot bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit. De totale impact van de visverwerking op de Belgische economie is dus per definitie hoger.

De totale inkomsten van alle 68 bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit, bedroeg 655 miljoen euro in 2013, waarvan 99% afkomstig van de omzet en 1% van andere inkomsten (Tabel 4). De aankoop van de grondstoffen, waaronder vis, week- en schaaldieren, bedroeg 73% van de totale inkomsten, lonen 9,4% en andere operationele kosten 10,6%. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met omliggende landen (STECF, 2014a). De omzet van de 4 grootste bedrijven met ≥ 50 VTE bedroeg 57% van de totale omzet.

De totale Bruto Toegevoegde Waarde (GVA) werd berekend als de bedrijfsinkomsten verminderd met de aankoop van grond- en hulpstoffen (voornamelijk vis, week- en schaaldieren) en de kosten van andere diensten en goederen. De totale GVA voor de Belgische industrie met visverwerking als hoofdactiviteit bedroeg 90,7 miljoen euro⁷ of 13,9% van de totale inkomsten. Daarvan werd 51 miljoen euro verkregen door de 4 grootste bedrijven en 11,5 door de bedrijven met ≤ 10 VTE. De 21 bedrijven met 11-49 VTE creëerden een GVA van 27,9 miljoen euro (Fig. 8). De laagste resultaten werden bekomen door de bedrijven met 11-49 VTE (Fig. 8).

De totale *Operationele Cash Flow* (OCF) bedroeg 28,4 miljoen euro, *Earnings Before Interest and Tax* (EBIT) 14,8 miljoen euro en de winst uit de gewone bedrijfsuitoefening (vóór belasting) 11,9 miljoen euro. De kleinste bijdrage aan deze totale winst was afkomstig van de middelgrote bedrijven (Fig. 8).

Tabel 4: Economische cijfers van bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit in 2013 (in miljoen euro)

Categorie	Totaal n=68	≤ 10 VTE n=43	11-49 VTE n= 21	≥ 50 VTE n=4
Omzet	647,9*	95,9*	184,6*	367,4
Andere inkomsten	6,9*	0,1*	2,8*	4,0
Exploitatiesubsidies	n.a.	n.a.	0,069**	0,079
Lonen	61,6*	7,3*	20,6	33,7
Kost Grondstoffen	475,6*	53,9*	136,5*	285,2
Kost Diensten en diverse goederen	67,8*	10,8*	23,6*	33,5
Andere Operationele Kosten	1,9*	0,3*	0,8	0,8
Afschrijvingen	13,6*	1,9*	5,4	6,3
Netto Financiële Kosten	2,9*	0,14*	1,0	1,7
Netto Uitzonderlijke Kosten	28,0*	0,0*	-1,4	29,4
Kapitaalwaarde	324,9*	37,7*	101,2	186,0
Investerings	1,5*	0,9*	-0,6	1,2
Schulden	214,1*	22,1*	79,1	112,8

* Schattingen, **n=12

⁷ De totale GVA voor de landbouw, bosbouw en visserij bedroeg 2.931 miljoen euro in 2013 (NBB, 2015)

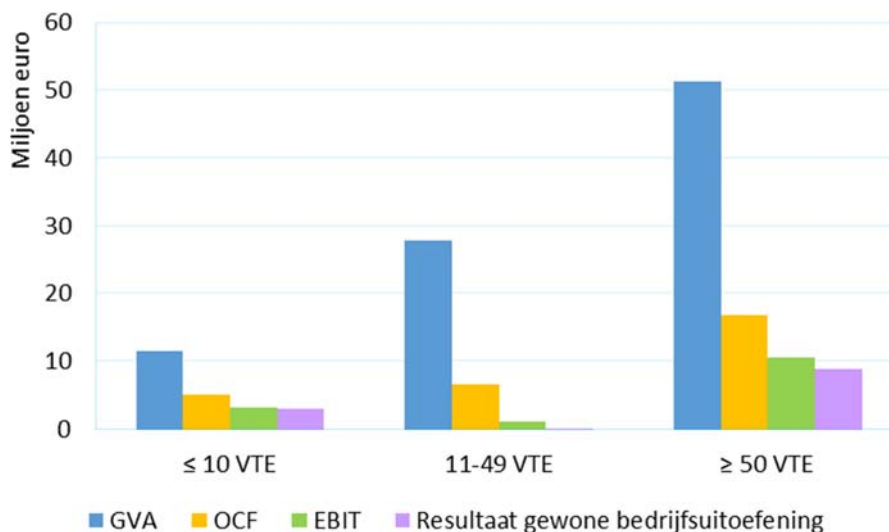

Fig. 8: Bruto Toegevoegde Waarde (GVA), *Operationele Cash Flow* (OCF), *Earnings Before Interest and Tax* (EBIT) en Resultaat (winst/verlies) uit de gewone bedrijfsuitoefening (vóór belasting) in miljoen euro van de Belgische bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit volgens aantal tewerkgestelde VTE op jaarbasis in 2013.

Op basis van de gegevens van de jaarrekeningen van bedrijven bij de NBB, werden de structuur van het bedrijf, de liquiditeit en de rentabiliteit geanalyseerd. Dit om inzicht te krijgen in de financiële situatie van de bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit. Vooral de kleinere bedrijven met ≤ 10 VTE (categorie 1) en 11-49 VTE (categorie 2) lijken het financieel moeilijk te hebben.

Voor de analyse van de bedrijfsstructuur werd gekeken naar eigen vermogen en solvabiliteit. Het eigen vermogen is een belangrijke maat voor de graad van onafhankelijkheid van een bedrijf. Deze was negatief bij 5/60 bedrijven (allen van categorie 1 en 2), wat betekent dat die bedrijven afhankelijk waren van externe financiering. De solvabiliteit geeft het belang aan van de eigen financiering t.o.v. externe financiering of schulden weer. Een solvabiliteit $< 15\%$ duidt op een financieel zwakke situatie en afhankelijkheid van schuldeisers. Dit was het geval voor 14/60 (allen categorie 1 en 2) waarvan 7 ook een negatief nettoresultaat hadden in 2013. Dezelfde vijf bedrijven met een negatief eigen vermogen hadden ook een negatieve solvabiliteit, wat wijst op een virtueel faillissement. Verder werd er ook gekeken naar het netto-bedrijfskapitaal. Dit is het verschil tussen de korte termijn activa en korte termijn passiva, en is een indicator voor hoe goed een bedrijf kan reageren op onvoorziene omstandigheden. Het kan als liquiditeitsbuffer optreden om een tegenvaller op te vangen zoals een mindere verkoopperiode of het faillissement van een klant. Het is daarom wenselijk om een positief bedrijfskapitaal te hebben, maar bij 14/60 was dat negatief (categorie 1 en 2). 4/60 bedrijven hadden zowel een negatief eigen vermogen, een negatieve solvabiliteit als een negatief netto-bedrijfskapitaal.

Liquiditeit geeft aan of een bedrijf in staat is om aan zijn financiële verplichtingen te voldoen op korte termijn. Hiervoor werd gebruik gemaakt van de *current ratio*, de *quick ratio* en de onmiddellijke liquiditeiten. De *current ratio* is een indicator voor de capaciteit van een bedrijf om op korte termijn schulden op ten hoogste 1 jaar te betalen (tijdspanne 3 tot 6 maand). Voor een sterke liquiditeitstoestand, moet deze ratio groter zijn dan 1. In 2013 hadden 14/60 bedrijven een *current ratio* van minder dan of gelijk aan 1, wat een aanwijzing kan zijn voor financiële moeilijkheden. Een *current ratio* die kleiner is dan één wijst verder op een negatief netto-bedrijfskapitaal.

De *quick ratio* of liquiditeit in enge zin, laat toe na te gaan wat de liquiditeitspositie is als voorraden niet aangesproken worden. Een onderneming heeft steeds een minimum voorraad nodig en misschien zijn er ook goederen die niet verkocht kunnen worden. De *quick ratio* neemt de voorraden en de overlopende rekeningen niet in rekening, waardoor de activa beschouwd worden die realiseerbaar zijn, zonder afbreuk te doen aan de continuïteit van de onderneming. De *quick ratio* is daarom strenger dan de *current ratio*, maar ook hier wordt 1 genomen als criterium om te bepalen of er voldoende beschikbaar is op korte termijn om schulden op korte termijn terug te betalen (tijdspanne van 60 dagen). In 2013 hadden 33/60 bedrijven een *quick ratio* van minder dan 1 (alle categorieën), 7/60 hadden een *quick ratio* onder 0,5 (categorie 1 en 2).

De onmiddellijke liquiditeit is de proportie van de onmiddellijk beschikbare liquiditeiten op korte termijn en geeft aan of het bedrijf in staat is om direct haar schulden terug te betalen (tijdspanne 0 dagen). 18/60 bedrijven hadden een onmiddellijke liquiditeit van minder dan 5%.

De rentabiliteit geeft het verschil tussen opbrengsten en kosten in functie van geïnvesteerd vermogen. Hiervoor werd gekeken naar de (operationele) *cashflow*, het operationeel resultaat (of EBIT) en het netto resultaat. In 2013 was de *cashflow* negatief voor 7/60 bedrijven (allen uit categorie 1 en 2), wat betekent dat meer middelen werden uitgegeven dan gegenereerd. De *cashflow* geeft de toekomstige capaciteit aan om te kunnen investeren.

Een positieve *cashflow* en een positief resultaat geven een optimale situatie weer. Bij 32/60 bedrijven was dat in 2013 het geval. Het operationeel resultaat is onafhankelijk van de financiering en houdt enkel rekening met de operationele rubrieken. 18/60 bedrijven hadden een negatief operationeel resultaat. Het netto resultaat (zonder de overgedragen winst of verlies van het vorig jaar) was positief voor 39/60 bedrijven. Rekening houdend met het overgedragen resultaat (winst/verlies) van het vorig jaar was het netto resultaat positief voor 40/60 bedrijven. 3/60 bedrijven hadden een negatief netto resultaat, een negatieve *cashflow* en een solvabiliteit kleiner dan 5%. Twee van deze bedrijven hadden ook een *Current Ratio* kleiner dan 1.

5. Oorsprong en bestemming

Belgische aanvoer

De jaarlijkse aanvoer van de Belgische vissersvloot schommelt tussen de 20.000 en 24.000 ton. In 2014 werd 24.000 ton aangeland voor een waarde van 80 miljoen euro, met een gemiddelde aanvoerprijs van 3,5 euro/kg in de Belgische havens (Tessens & Velghe, 2015). De Belgische vissersvloot is gespecialiseerd in het vangen van demersale species, die nabij of op de zeebodem leven. Dit betekent dat sommige belangrijke soorten voor de visverwerkende industrie bijna niet aangeland worden door de Belgische vloot, inclusief soorten zoals haring en makreel die voorkomen aan de Belgische kust en waarnaar vraag is (Fig. 9). Anderzijds worden een aantal species uitgevoerd omdat de aanlanding groter is dan de binnenlandse vraag. Dit is in de eerste plaats het geval voor pladijs⁸ (zie ook verder).

Marine aquacultuur aan de Belgische kust is bijna onbestaande (STECF, 2014b). In de buurt van de haven van Oostende worden oesters gekweekt maar dit initiatief is economisch van weinig belang. In het nieuw marien ruimtelijk plan voor het Belgisch deel van de Noordzee zijn nu wel een aantal zones voorzien (Van de Velde *et al.*, 2014). Een nieuw aquacultuur pilootproject wordt gepland om de haalbaarheid te testen van het kweken van schelpdieren en zeewieren in de offshore windparken (AquaValue, 2015).

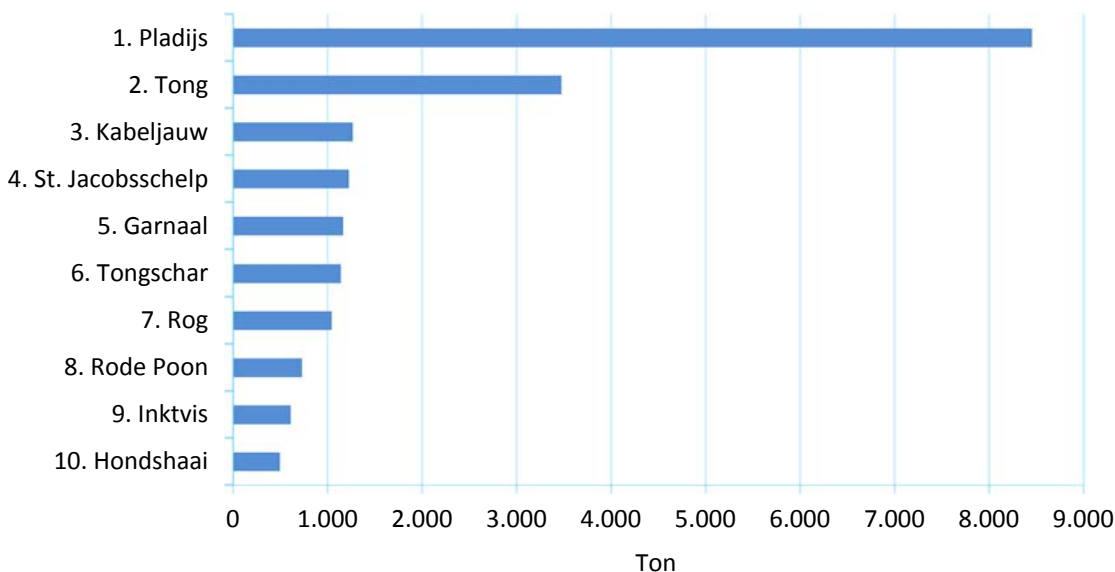

Fig. 9: Overzicht van de top tien aangelande vis, week- en schaaldieren in de Belgische vissershavens in 2014, in ton (Bron: Tessens & Velghe, 2015)

⁸ Pladijs wordt ook schol genoemd (*Pleuronectes platessa*)

Invoer en uitvoer

Niet alleen de consumptie van de vis wordt grotendeels bepaald door de invoer, ook de visverwerkende industrie is grotendeels afhankelijk van invoer. Jaarlijks wordt tussen 210.000 en 317.000 ton vis, schaal- en weekdieren geïmporteerd (Fig. 10). Tussen 1999 en 2008 steeg de export met bijna 50%, maar daalde sinds weer met 24% en schommelt sinds enkele jaren rond 140.000 ton per jaar. De waarde van de invoer stijgt sneller dan de waarde van de uitvoer. Dit vertaalt zich in een stijgend handelsdeficit van 510 miljoen € in 2004 naar 893 miljoen € in 2014. Dit is vergelijkbaar met uitspraken tussen 2001 en 2011 in Borello *et al.*, 2014. De handel in vis, week- en schaaldieren wordt vertaald in een hoge *Trade Competition Ratio* (TRC) die in 2011 geschat werd op 2,32 wat betekent dat de som van de import en export tweemaal hoger is dan de Belgische consumptie (Borello *et al.*, 2014). Dit is één van de hoogste waarden onder Europese lidstaten.

In 2014 werd 290.000 ton vis, schaal- en weekdieren geïmporteerd voor een waarde van 1.770 miljoen euro. Van dit volume was 58% afkomstig uit Europese lidstaten (Fig. 11), vnl. uit Nederland, Frankrijk, Duitsland, Denemarken en UK. In de afgelopen jaren is een groeiend aandeel van de import afkomstig uit Aziatische landen zoals China, Vietnam, India en Bangladesh (Borello *et al.*, 2014). Van het totaal geïmporteerd volume in 2014, bestond 36% uit schaaldieren, 11% uit weekdieren, 22% uit visfilets (zowel bevroren als vers), 19% uit verwerkte vis, 8% uit verse vis en 3% uit andere bevroren vis (Fig. 12). In 2012 waren garnalen (20%), zalm (11%) en tonijn (8%) de belangrijkste invoerproducten in volume. In waarde, vertegenwoordigden zalm en tropische garnalen met elk 14% de grootste bijdrage (Borello *et al.*, 2014).

Wat opvalt is dat Noorwegen ontbreekt uit de officiële gegevens over belangrijke importlanden terwijl Noorwegen in 2012 verantwoordelijk was voor 22% van de invoer in Europa (Borello *et al.*, 2014). Volgens de 2015 enquête bij visverwerkende bedrijven zou Noorwegen een belangrijke impact hebben (Fig. 13).

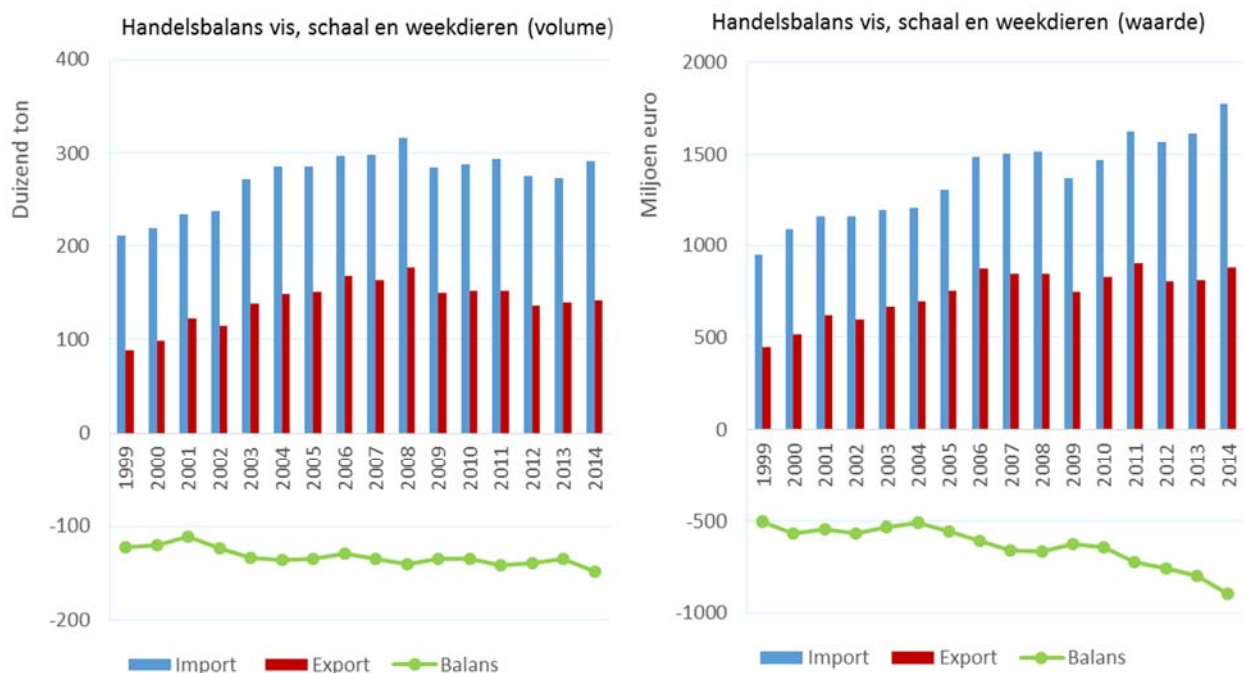

Fig. 10: Overzicht van de evolutie van import en export van alle visproducten in volume en in waarde (Databron: Eurostat Comext).

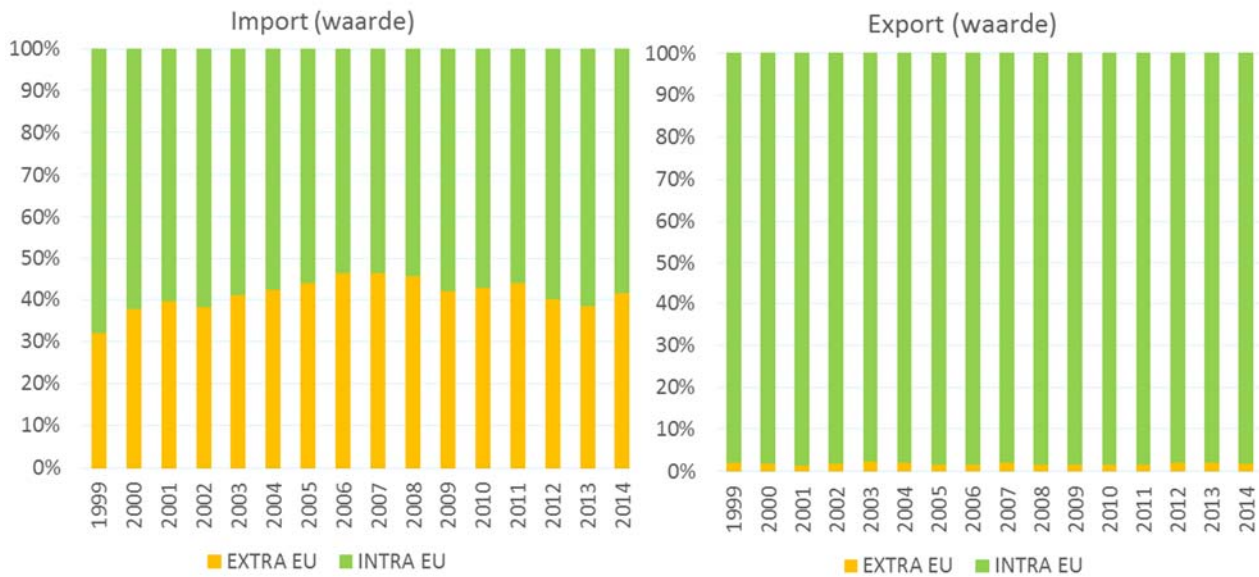

Fig. 11: Belgische import en export van vis, week- en schaaldieren naar oorsprong en waarde aandeel (Databron: Eurostat Comext).

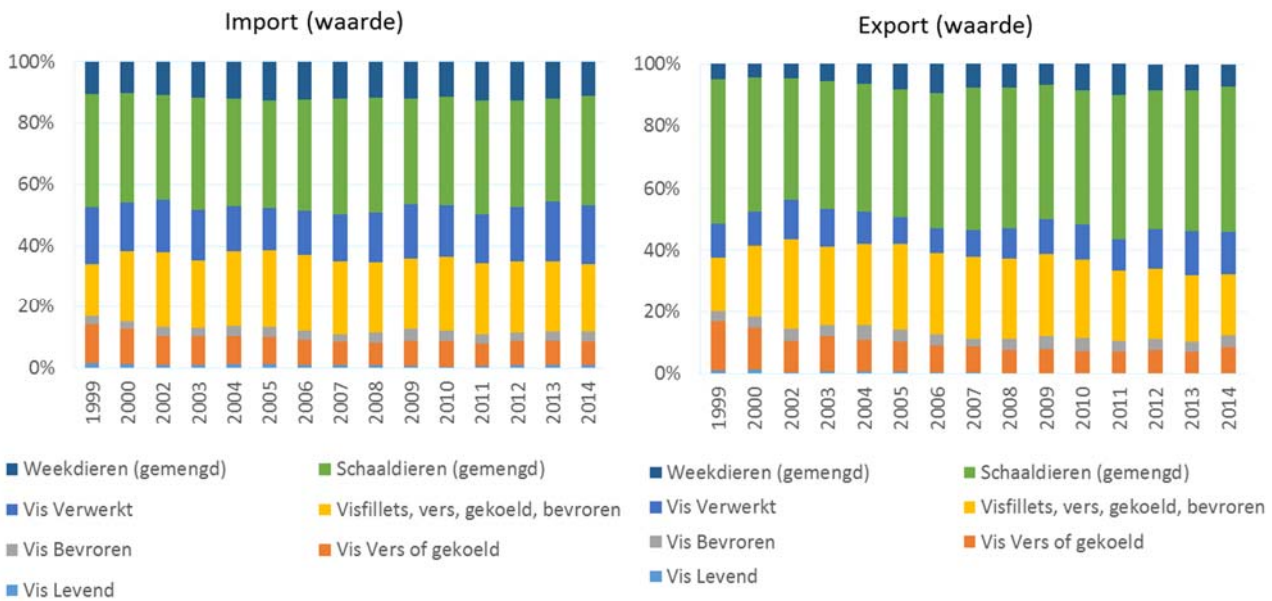

Fig. 12: Waarde aandeel van import en export van vis, week- en schaaldieren per type product (Databron: UN Comtrade)

In 2014 werd voor 881 miljoen euro vis, schaal- en weekdieren geëxporteerd, waarvan bijna 98% naar Europese lidstaten (Fig. 10 & 11). Tropische en andere garnalen, zalm, tonijnsoorten en Sint-Jacobsschelpen (hoofdzakelijk naar Frankrijk) waren de belangrijkste exportsoorten met 54% van de export waarde in 2012 (Borello *et al.*, 2014). Ongeveer 50% werd als bevroren product geëxporteerd in 2012, waarvan schaaldieren en meer bepaald garnalen een belangrijk deel uitmaken. In 2014, bestond meer dan 24% van het geëxporteerde volume uit garnalensoorten. Tropische garnalen (*Panaeus sp.*) zorgde in 2014 voor een exportwaarde van 186 miljoen euro.

Pladijs, tong en kabeljauw zijn de belangrijkste soorten die onder verse vorm werden uitgevoerd (Borello *et al.*, 2014). Meer informatie over invoer en uitvoer van specifieke species is te vinden in het volgende onderdeel en in bijlage.

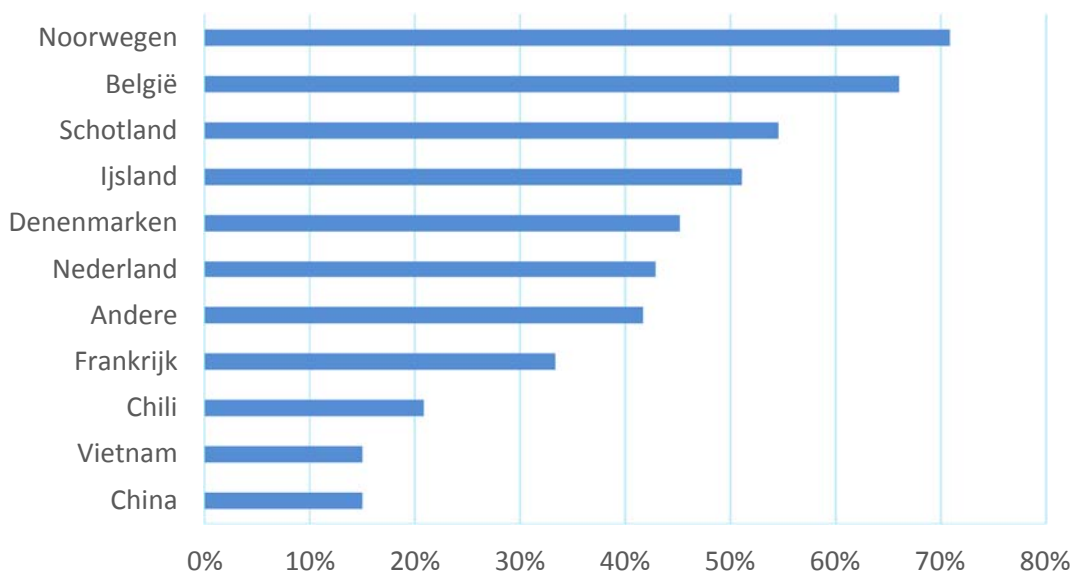

Fig. 13: Voornaamste oorsprong van producten volgens de visverwerkende bedrijven bereikt in 2014 (n= 50)

Situatie voor een aantal specifieke zeeproducten

Pelagische Vis

Zalm is, samen met kabeljauw, de belangrijkste vissoort voor consumptie in de Belgische huishoudens en omvat bijna 43% van de volumes verse vis die thuis worden bereid. Zalm wordt niet aangeland door de Belgische vissersvloot en wordt dus ingevoerd. In 2014 werd 32.000 ton zalm ingevoerd vnl. uit Frankrijk (22%), Denemarken (10%) en Zweden (Borello *et al.*, 2014). Anderzijds werd 9.000 ton zalm terug uitgevoerd. De importwaarde steeg van 70 miljoen in 2004 naar 270 miljoen euro in 2014.

Ook haring en makreel zijn populair op de Belgische markt en worden voornamelijk ingevoerd en ook verwerkt in Belgische bedrijven. In 2014 werd 5.490 ton haring en 9.390 ton makreel ingevoerd voor een waarde van respectievelijk 13 en 25,6 miljoen euro. De Belgische vloot landde in 2014 slechts 27 ton haring en 56 ton makreel aan, maar waarvan 54 ton makreel in Nederlandse havens (Tessens & Velghe, 2015). Rekening houdend met de export, wordt de consumptie geschat op 4.885 ton voor haring en 8.070 ton voor makreel. Haring wordt vooral ingevoerd uit Nederland (55%), Denemarken (25%) en Duitsland (11%). Makreel komt uit Denemarken (48%), Nederland (9%), Frankrijk (5%) en VK (11%). In de jaren '50 waren deze soorten ook al belangrijk voor de verwerkingsindustrie, maar toen werden deze soorten nog hoofdzakelijk aangevoerd door de Belgische vloot.

Demersale Vis

België voert veel kabeljauw in (2.677 ton in 2014 zonder de bevroren filets), voornamelijk uit IJsland, Nederland en Denemarken die samen goed zijn voor bijna 56% van het ingevoerde gewicht en 70% van de import waarde. In 2014 werd 1.263 ton aangeland door de Belgische vloot, waarvan 1.105 ton in Belgische havens (Tessens & Velghe, 2015). Door de schaarste en de hoge prijs van kabeljauw is de Belgische consument ten dele overgeschakeld naar andere witvis zoals koolvis en pangasius (zie verder).

België is een netto uitvoerder van pladijs want de aanvoer overtreft veruit de vraag. In 2014 werd 10.800 ton aangeland door de Belgische visserij, waarvan 8.700 in Belgische havens, voor een totale waarde van 10,8 miljoen euro (Tessens & Velghe, 2015). Verder werd er 8.610 ton pladijs ter waarde van 12,5 miljoen euro uitgevoerd en slechts 1.499 weer ingevoerd (cijfers Eurostat, zie bijlage). Dit wijst naar een consumptie van slechts 1.589 ton in België.

Pladijs is relatief goedkoop in België. In de Belgische havens werd in 2014 gemiddeld slechts 1,21 €/kg betaald, vergeleken met een gemiddelde prijs van 3,5 €/kg voor alle soorten en 10,19 €/kg voor tong. De prijs voor pladijs is constant net iets hoger in Nederland (Fig. 14), waar de vraag groter is. Netto werd er voor een waarde van 7,6 miljoen euro pladijs uitgevoerd.

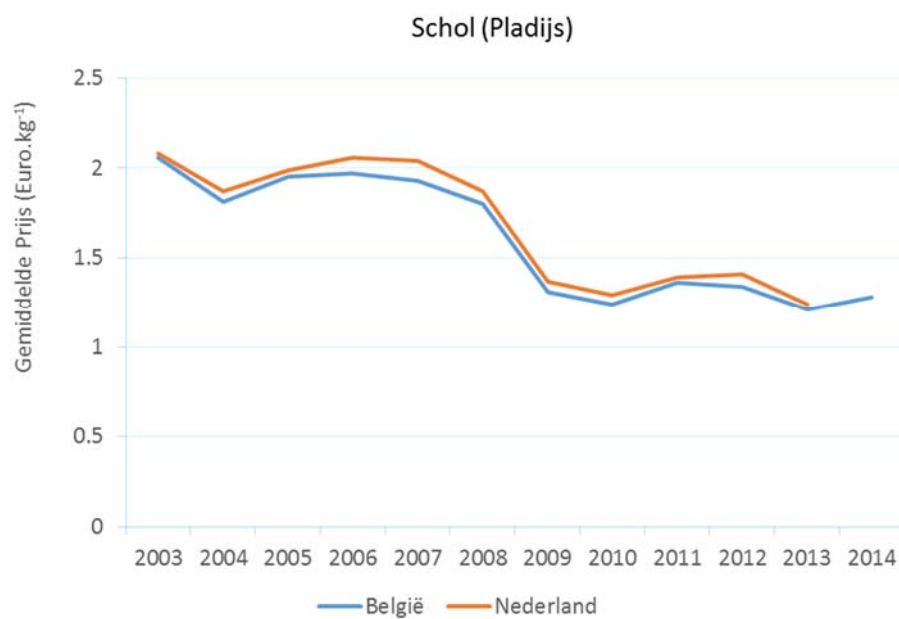

Fig. 14: Overzicht van de evolutie van prijs/kg voor schol (pladijs) in België en Nederland (Databron: LEI agrimatie.nl en Tessens & Velghe, 2015)

België is verder een wereldspeler in wat de handel van pladijs betreft (Fig. 15), en voert voornamelijk uit naar Nederland. Nederland is een netto importeur van de soort en voert, behalve uit België, ook pladijs in uit verschillende andere landen zoals Frankrijk, Denemarken en Duitsland.

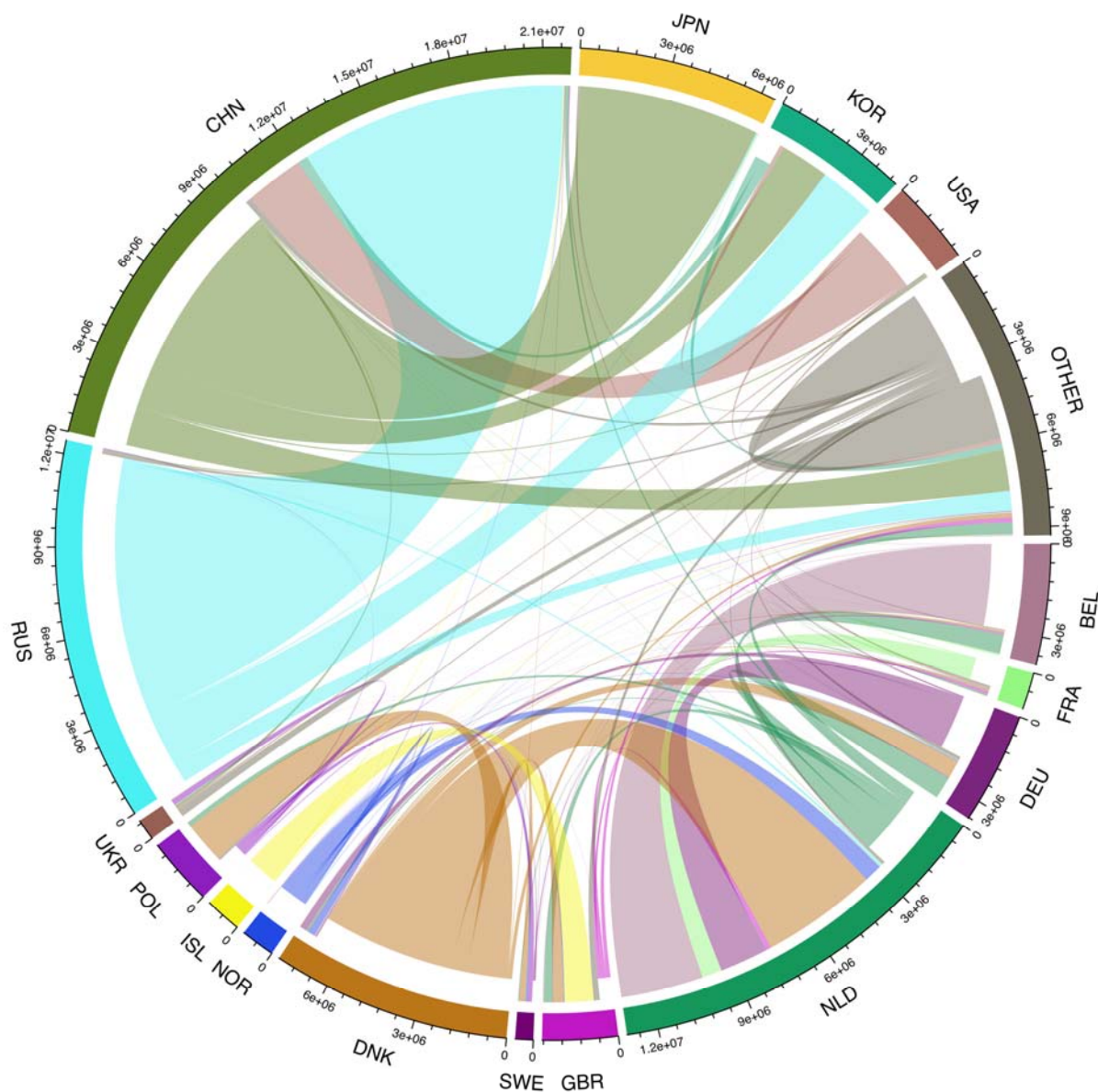

Fig. 15: Overzicht van de gemiddelde wereldhandel van schol (pladijs – *Pleuronectes platessa*) in kg per jaar (netto gewicht) tussen 2005 en 2014, gebaseerd op gerapporteerde exportcijfers (Databron: UN Comtrade, HS-codes 030222 - hele vis vers/gekoeld; 030332 - hele vis bevroren)⁹.

De richting van de handel wordt duidelijk uit de kleur van de verbinding die overeenkomt met de kleur van het land dat uitvoert. Op de buitenste cirkel wordt de hoeveelheid weergegeven in kg, waarbij “e+06” staat voor “maal 10⁶”. Zo wordt aangegeven dat gemiddeld ongeveer 3.000 ton per jaar uitgevoerd van België naar Nederland en iets meer dan 600 ton per jaar van Nederland naar België.

⁹ BEL: België, CHN: China, DEU: Duitsland, DNK: Denemarken, ESP: Spanje, FRA: Frankrijk, GBR: Verenigd Koninkrijk, IND: Indië, ISL: IJsland, ITA: Italië, JPN: Japan, KOR: Korea, MAR: Marokko, NLD: Nederland, NOR: Noorwegen, POL: Polen, RUS: Rusland, SEN: Senegal, SWE: Zweden, UKR: Oekraïne, USA: Verenigde Staten, VNM: Vietnam, ZAF: Zuid-Afrika

Tong is een populaire soort zowel voor de Belgische vissersvloot, voor de consument als voor de export. In 2014 werd er 3.470 ton aangeland door de vloot voor een waarde van 32,6 miljoen euro (Tessens & Velghe, 2015). Er werd verder 2.438 ton tong ter waarde van 22 miljoen euro uitgevoerd en 1.713 ton tong ingevoerd. Dit wijst naar een consumptie van slechts 2.745 ton in België. De prijs per kg schommelt rond de 10 €/kg en ligt bijna 10x hoger dan de prijs voor pladijs (Fig. 16).

Van alle verhandelde visproducten, heeft tong de hoogste NRCA index¹⁰ (0.78 in 2012), gecombineerd met ongeveer 10% aandeel van de species voor de wereldhandel (Borello *et al.*, 2014). Figuur 17 toont de belangrijke spelers in de wereldhandel van tong. Van de geëxporteerde tong ging 64% naar Nederland en 19% naar Frankrijk in 2014 (in ton). Van de ingevoerde tong kwam 67% uit Nederland, 14% uit Verenigd Koninkrijk en 10% uit Frankrijk.

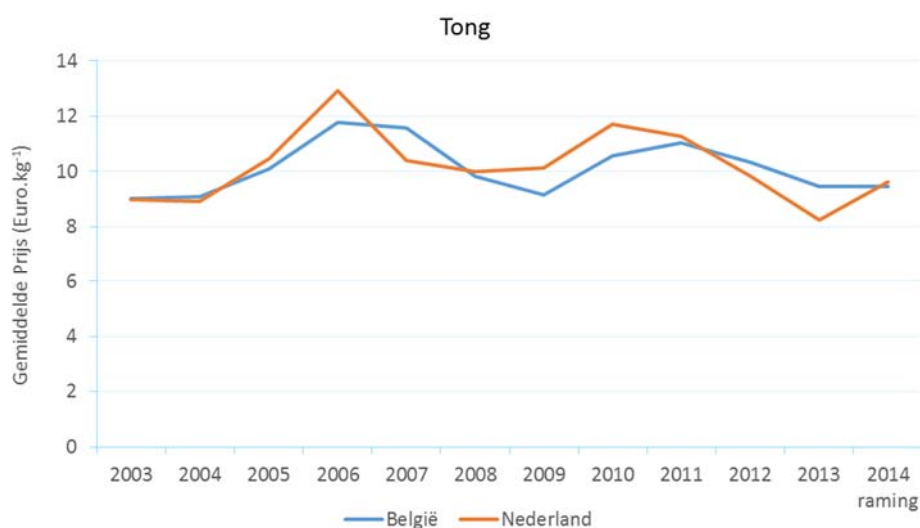

Fig. 16: Overzicht van de evolutie van prijs/kg voor tong in België en Nederland. (Databron: LEI agrimatie.nl en Tessens & Velghe, 2015)

Tot 2013, was de rog de derde belangrijkste soort die in de Belgische vissershavens werd aangevoerd. Door een lager toegekend vangstquota verminderde de aanlanding door Belgische vissersvloot van 1.500 ton in 2012 tot 1.041 ton in 2014 (Tessens & Velghe, 2015). Wegens de kritieke toestand van roggenpopulaties hebben supermarktketens in België alle roggensoorten uit hun aankooplijsten gebannen (SeaWeb, 2014).

¹⁰ *Normalized Revealed Comparative Advantage* (NRCA) meet het niveau van specialisatie voor de export van een land voor een bepaald species tov het wereld gemiddelde op basis van een gewogen ratio van export tov de totale export van een land en tov totale wereld export

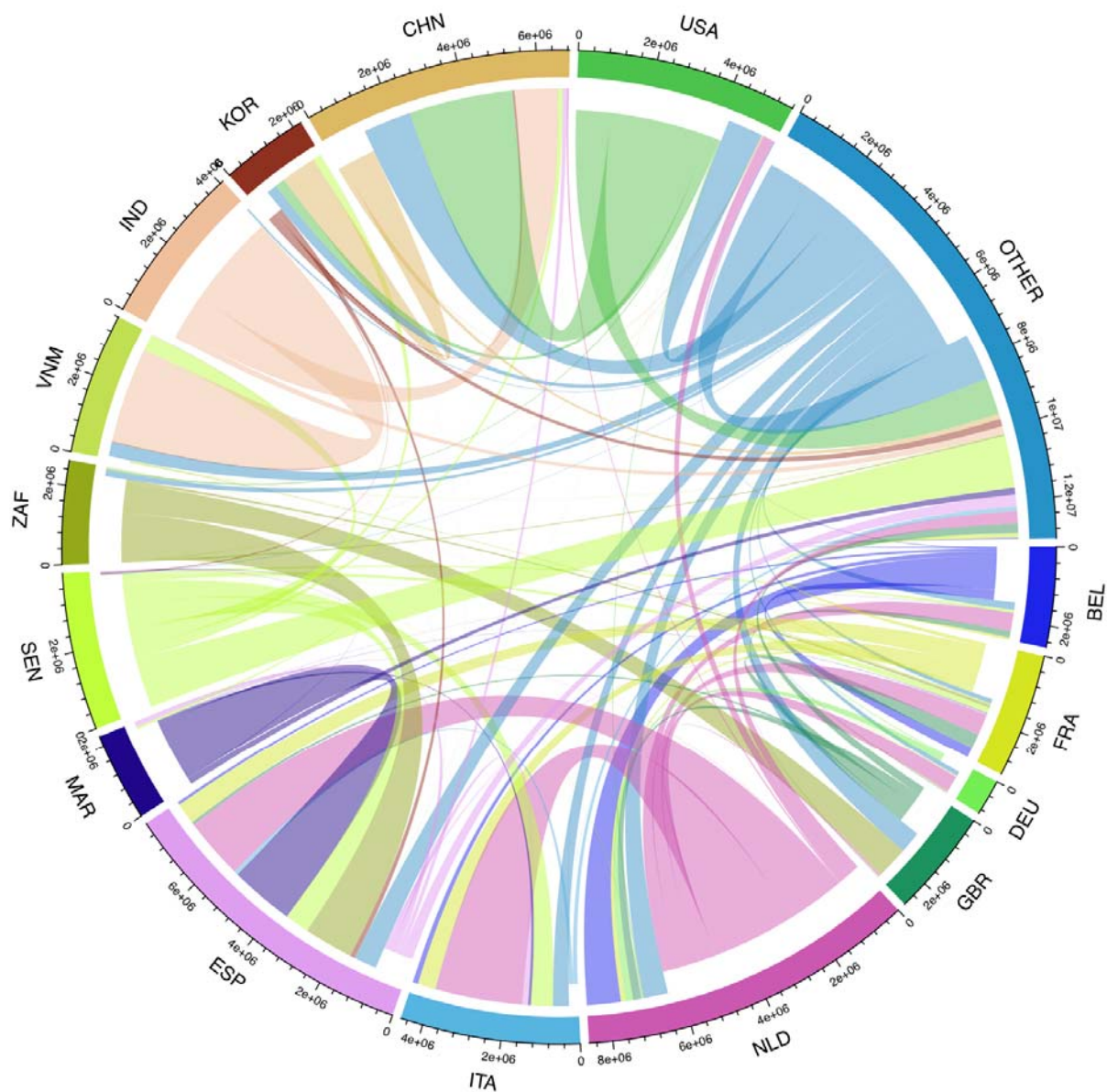

Fig. 17: Overzicht van de gemiddelde wereldhandel van tong (*Solea sp.*) in kg per jaar (netto gewicht) tussen 2005 en 2014, gebaseerd op gerapporteerde exportcijfers (Databron: UN Comtrade, HS-code 030333 hele vis bevroren *Solea sp.*; 030223 hele vis vers/gekoeld *Solea sp.*)¹¹

De richting van de handel wordt duidelijk uit de kleur van de verbinding die overeenkomt met de kleur van het land dat uitvoert. Op de buitenste cirkel wordt de hoeveelheid weergegeven in kg, waarbij “e+06” staat voor “maal 10⁶”. Zo wordt aangegeven dat gemiddeld ongeveer 1.000 ton per jaar uitgevoerd van België naar Nederland.

¹¹ BEL: België, CHN: China, DEU: Duitsland, DNK: Denemarken, ESP: Spanje, FRA: Frankrijk, GBR: Verenigd Koninkrijk, IND: Indië, ISL: IJsland, ITA: Italië, JPN: Japan, KOR: Korea, MAR: Marokko, NLD: Nederland, NOR: Noorwegen, POL: Polen, RUS: Rusland, SEN: Senegal, SWE: Zweden, UKR: Oekraïne, USA: Verenigde Staten, VNM: Vietnam, ZAF: Zuid-Afrika

Schaaldieren

Garnalen zijn belangrijk voor de visverwerkende industrie. De noordzeegarnaal of grijze garnaal (*Crangon crangon*) is de favoriet en kan het ganse jaar gevangen worden aan de Belgische kust. De Belgische visserij landde 851 ton aan in 2012 en dit steeg tot bijna 1.200 ton in 2013 en 2014 (Tessens & Velghe, 2013; 2015). Dit volstaat niet om aan de Belgische consumptie te voldoen. In 2014 werd er minstens 1.766 ton ingevoerd, voornamelijk uit Nederland en 1.198 ton uitgevoerd (cijfers op basis van zuiver Crangon Crangon HS-codes in Eurostat 03062631 en 03062639). Er worden ook diverse (gekweekte) tropische garnalen ingevoerd zowel uit Azië als meer recent ook uit Zuid-Amerika. Die zijn ten dele bestemd voor de Belgische consumptie (12.000 ton of 37% in 2014), maar een groot deel wordt later opnieuw uitgevoerd. De exportwaarde bedroeg 186 miljoen € in 2014. Naast garnalen, worden ook krabben en kreeften aangeland door de Belgische vissersvloot. In 2014 vertegenwoordigde de aanlanding van Noorse kreeft (langoustine) een marktwaarde van meer dan 1,2 miljoen € (>6€ /kg) en jaarlijks wordt van deze soort 400 ton ingevoerd (Tessens & Velghe, 2014; SeaWeb, 2014).

Weekdieren

De Belg is een grote consument van mosselen (gemiddeld 3,5 kg/persoon/jaar). België voert jaarlijks gemiddeld 30.000 ton mosselen in, waarvan naar schatting 90% uit Nederland (SeaWeb, 2014). In 2014 was de invoer 25.000 ton met een waarde van 86 miljoen euro. In het afgelopen decennium is er een trend om minder verse en meer geprepareerde mosselen in te voeren (met een hogere waarde). De hoeveelheid verschilt sterk van jaar tot jaar (Borello *et al.* 2014). Mosselen kunnen gekweekt worden in de Belgische Noordzee, maar de ruwe zee en de harde winden zijn een belangrijke uitdaging (Van Nieuwenhove & Delbare, 2008). Twee initiatieven opgestart in het eerste decennium van 2000 werden vroegtijdig afgebroken.

Sint-Jacobsschelpen zijn belangrijk voor de Belgische visserij. In 2014 werd 1223 ton aangevoerd waarvan 60% rechtstreeks werd verkocht in buitenlandse havens (Tessens & Velghe, 2015). Deze schelpen vormen een belangrijk product voor de Belgische export, maar worden ook ingevoerd.

Zoetwater producten

Er zijn geen volledige gegevens beschikbaar over de Belgische zoetwater aquacultuur, maar de productie wordt geschat op 50 ton per jaar (Borello *et al.*, 2014; STECF, 2014b). Forel is het belangrijkste product, geschat op 36 ton in 2011 voor een productiewaarde van 200.000 euro. Er is interesse om deze sector te ontwikkelen. Een markant voorbeeld van zoetwater teelt is de introductie van de omega baars, een Australische robuuste vis, die recentelijk op de Belgische markt gelanceerd werd en in gesloten circuit op duurzame wijze wordt gekweekt (www.aquacultuurvlaanderen.be).

Uit Europese lidstaten wordt voornamelijk forel, paling en rivierkreeft (20% van de zoetwater import) ingevoerd. In de afgelopen jaren werd in toenemende mate vis ingevoerd uit Azië en Afrika, maar een deel werd daarna terug uitgevoerd. Victoriabaars uit Oeganda en pangasius en tilapia uit Vietnam en China, vertegenwoordigden 56 % van de geïmporteerde zoetwatervissen in 2012. In 2014 werd 7.101 ton pangasius ter waarde van 15 miljoen euro, ingevoerd uit Vietnam, terwijl de consumptie geschat werd op 4.117 ton. De uitvoer van pangasius en tilapia zijn voornamelijk naar Nederland (47% en 63%) en Frankrijk (37% en 54%).

Met een NRCA index geschat op 0.67 in 2011, heeft vooral pangasius een hoog comparatief voordeel (Borello *et al.*, 2014).

Er is traditioneel veel vraag naar paling voor consumptie maar er wordt beroepsmatig niet meer op gevestigd. Paling brengt veel tijd door in het slib van de bodem en komt zo in contact met vervuillende stoffen zoals zware metalen, pesticiden en polychloorbiphenyleen (PCB) die opgeslagen worden in de vetlaag van de vis. Regelmatig gebruik van PCB's kan gezondheidsrisico's inhouden (HGR, 2005) en regelmatige consumptie van lokaal gevangen paling wordt dan ook afgeraden. Palingvangst is in België niet verboden, maar sinds 2006 mag niet meer op paling gevestigd worden met palingfuiken of kruisnetten. De paling wordt dan ook ingevoerd uit Europese lidstaten en de VS. In 2012 voerde België 447 ton levende paling, 68 ton verse paling, 127 diepvriespaling en 42 ton gerookte paling in (www.zeevruchtengids.org/nl/paling).

6. Perspectieven

De vraag naar vis, week- en schaaldieren blijft wereldwijd groeien. Europa is de grootste afzetmarkt, maar op Europees niveau daalde de aanlanding van vis uit zee en de aquacultuur stagneerde (STECFb, 2014). Naar schatting wordt 65% van de in Europa geconsumeerde vis ingevoerd. Er wordt verwacht dat de consumptie verder zal stijgen (STECFa, 2014). De jaarlijkse consumptie van vis, week- en schaaldieren per persoon wordt in België geschat op 25,4 kg (equivalent levend gewicht) wat meer is dan de gemiddelde Europese consumptie van 21,9 kg per persoon (SeaWeb, 2014). Op een gemiddelde dag eet 21% van de Belgen vis (incl. verwerkte vis en vissoep), 79% vlees (incl. vleeswaren, vleessnacks en vleessoep), en 15% eet noch vis noch vlees (VLAM, 2016).

In 2012 werd Europa geconfronteerd met een economische crisis en het Belgisch Bruto Binnenlands Product daalde met 0,1%, maar het effect op de algemene werkgelegenheid werd pas gevoeld in 2013. Deze trend werd ook genoteerd in de visverwerkende industrie. Sindsdien vertoonde de economische activiteit een positieve evolutie (NBB, 2015). De verwachtingen voor de onmiddellijke toekomst zijn positief, met als indicator verhoogde investeringen. Theoretisch heeft de visverwerkende industrie dus groeimogelijkheden. De economische factoren die de visverwerkende industrie het meest beïnvloeden zijn het hoge aandeel van de kostprijs van ruw materiaal en de hoge afhankelijkheid van import. Ondanks de quota systemen voor de vangst, zijn de visstocks nog niet significant verbeterd. De jaarlijkse quotawijzigingen hebben een invloed op de prijs van de ruwe producten. Dit maakt de bedrijven kwetsbaar. Aquacultuur zou hierop kunnen inspelen maar is op dit moment te klein om een belangrijke rol te spelen en deze situatie zal in de komende jaren waarschijnlijk niet drastisch veranderen. Om de risico's en de kwetsbaarheid van de sector te verkleinen, kan verticale integratie een oplossing bieden. Zo werd gerapporteerd dat in Italië, 70% van de aquacultuurbedrijven ook vis verwerken (STECFa, 2014).

Met ongeveer 20.000 ton per jaar kan de Belgische aanvoer nauwelijks voldoen aan 15% van de vraag, maar toch wordt lang niet alle aangelande vis geconsumeerd op de Belgische markt. Uit discussies met de reders, de visveiling en de visverwerkende industrie bleek dat een lokale verwerking van visserijproducten een meerwaarde kan betekenen voor alle betrokkenen, inclusief de visverwerkende industrie (ILVO, 2015). Maar er zijn een aantal belangrijke uitdagingen.

Er kan niet verwacht worden van visverwerkende bedrijven dat ze meedoen aan nieuwe initiatieven als hun afzet niet verzekerd is. Variabelen waarmee visverwerkende bedrijven rekening moeten houden zijn volume, kwaliteit, certificering, traceerbaarheid, arbeid, rendement en de vraag van de consument.

Om de vraag actief te beïnvloeden speelt de distributieketen een belangrijke rol. Voor de Belg is de klassieke supermarkt (43%) de belangrijkste plaats om vis aan te kopen, gevolgd door de hard-discounters (24%), de visspecialzaak (13%), de buurtsupermarkt (11%) en de openbare markt (7%) (SeaWeb, 2014). De supermarkt kan dus een belangrijke rol spelen in het al dan niet succesvol lanceren van een nieuw verwerkt product. Er wordt geschat dat de Belg 27% van de geconsumeerde vis buitenshuis eet (restaurant, grootkeuken en afhaalmaaltijden) waarbij de producten aan andere voorwaarden moeten voldoen dan voor de consumptie in huishoudens (SeaWeb, 2014).

De aanvoer wordt gekenmerkt door een grote diversiteit van aangevoerde vis, week- en schaaldieren, maar de hoeveelheden zijn klein en de volumes variëren erg. Uit onze enquête, bleek dat de visverwerkende bedrijven het risico van instabiele aanvoer voor de meeste soorten als matig inschatten, dankzij de beschikbare bewaringstechnieken en de mogelijkheid tot aankoop op diverse visveilingen. Voor soorten die in kleine hoeveelheden en instabiel aangeland worden, zijn de mogelijkheden echter beperkt. De perceptie is wel dat de consument conservatief is en geïnteresseerd in slechts een beperkt aantal producten met voorspelbare kenmerken. Dit beperkt de flexibiliteit van de visverwerkende industrie.

Tijdens de interviews werd duidelijk dat sommige Belgische visverwerkende bedrijven vragen stellen bij kwaliteitsgarantie van de producten geleverd door de Belgische vissersvloot. Voorbeelden die aangehaald werden zijn o.a. kwaliteitsverlies te wijten aan lange periodes onderweg en de plaats van vangst. Zo zou er een verband bestaan tussen het voorkomen van vissen besmet met parasieten en een grote prevalentie van zeehonden, zoals in de Kanaalzone waar de Belgische vissersvloot actief is. Ook wordt vis gevangen in koudere wateren als kwalitatief hoogstaander beschouwd (steviger vlees) door de visverwerkende industrie. Voor bepaalde visverwerkende bedrijven zijn dit voldoende redenen om duurdere vis te kopen afkomstig van bijvoorbeeld Denemarken en IJsland. Volgens de meeste bedrijven is er ruimte om de doorstroming tussen aanlanding, visveiling en aankoop te verbeteren met impact op de kwaliteit van het product.

De invloed van gecertificeerde producten en eco-labels stijgt, omdat de Europese consument bewust wordt van de nood aan duurzaamheid in de visserij (STECFa, 2014). Eco-labels kunnen wel leiden tot een prijsverhoging wat de bedrijven kwetsbaarder maakt. Effect van eco-labels is reeds zichtbaar in Nederland, Duitsland en Zweden, maar voor België zijn er nog geen gegevens beschikbaar. Toch bleek uit interviews met de visverwerkende bedrijven dat deze ook reeds in België een impact hebben. De Belgische vissersvloot bestaat vooral uit boomkorvaartuigen bestemd voor demersale visserij. Deze methode veroorzaakt veel bodemberoering, wat een ecologische erkenning belemmert en een invloed kan hebben op verwerking van aangelande vis. Zo riep het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) hondshaai uit tot vis van 2015 (VLAM, 2015). Op hondshaai wordt niet specifiek gevestigd, maar toch wordt jaarlijks 500 ton aangeland als bijvangst. De campagne resulteerde tijdelijk in een stijgende vraag en ook een betere prijs. Bepaalde warenhuizen besloten echter niet mee te doen omdat een duurzame oorsprong niet gegarandeerd kon worden, wat dan weer de visverwerkende industrie afschrikt.

Ondanks de vele uitdagingen werden in de afgelopen jaren tal van projecten opgezet die ook de visverwerkende industrie van nut kunnen zijn. Typisch voor dergelijke initiatieven is het in contact brengen van verschillende actoren van de visketen. Dit faciliteert identificatie van problemen en informatie over

recente ontwikkelingen. Het VALDUVIS project beoogt valorisatie van duurzaam gevangen vis. In nauwe samenwerking met de visserijsector wordt gezocht naar een aangepaste methode om de duurzaamheid van visserijproducten beter te evalueren en te labelen (Kinds & Sys, 2015). Hierbij worden naast ecologische duurzaamheidsfactoren, ook sociale en economische elementen in rekening gebracht. In navolging van een succesrijk Nederlands project, werd het OOLAVIS project opgestart met als doel nieuw leven in te blazen in de langoustine visserij (ILVO & VLV, 2012).

De bedoeling van het VERWERKVIS-project was o.a. het identificeren van niches. Hierbij werd door sommige bedrijven het principe “lokale verwerking voor lokale consumptie” naar voor geschoven. Het lijkt evident dat er ruimte is voor lokale verwerking van pladijs maar dan dient de consumptie aangemoedigd. Een andere mogelijke niche is *Toll processing*, wat kan gedefinieerd worden als het uitvoeren van visverwerking als dienst voor een klant (vb grootwarenhuis) die zelf vis aanvoert maar de visverwerking uitbesteedt. Dit heeft als gevolg dat het risico van onzekerheid van afzet verdwijnt.

7. Conclusies

De Belgische vissector is kwetsbaar en kan een betere ondersteuning goed gebruiken voor alle schakels van de sector. Beter inzicht in economische gegevens van de visverwerkende industrie moet leiden tot gefundeerd advies voor bedrijfsbeslissingen en een aangepast beleid. Maar de kwaliteit van de gegevens van de Belgische visverwerkende industrie was tot nog toe beperkt omdat die grotendeels gebaseerd waren op resultaten die bekomen werden uit een beperkte enquête. Met een nieuwe aanpak in 2015, werden gegevens verzameld via verschillende bronnen, wat toelaat om de kwaliteit van de gegevens te controleren. De nieuwe economische cijfers zijn gebaseerd op de 68 (25%) bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit, maar houden geen rekening met de 203 (75%) bedrijven die visverwerking als nevenactiviteit beoefenen. Er is een grote stap voorwaarts gezet, maar het systeem moet in de volgende jaren verder verbeterd worden. Aangezien niet alle variabelen van het NDGP geleverd worden in de jaarrekeningen van de bedrijven, zal een jaarlijkse bevraging noodzakelijk blijven. Ook om het onderscheid te maken tussen bedrijven die vis verwerken als hoofd- en als nevenactiviteit is rechtstreeks contact met de bedrijven noodzakelijk.

De visverwerkende industrie is onafhankelijk van de aanvoer in de Belgische vissershavens. Rekening houdend met de kleine Belgische commerciële zeevissersvloot, is de Belgische visverwerkende industrie relatief goed ontwikkeld in vergelijking met andere Europese landen. Alleen al in de 68 bedrijven met visverwerking als hoofdactiviteit, bedraagt de totale tewerkstelling ongeveer 1.500 VTE per jaar. De GVA van die bedrijven bedroeg in 2013 ongeveer 1% van de GVA van de totale Europese visverwerkende industrie. Er is potentieel voor de Belgische visverwerkende industrie om te groeien, zeker als de aquacultuur stijgt. Maar met beperkte winstmarges en hoge kosten voor ruw materiaal is het essentieel om gepaste keuzes te maken (STECFa, 2014).

Voor de kleinere bedrijven met ≤ 10 VTE en 11-49 VTE lijken het financieel moeilijk te hebben. Maar de visverwerkende industrie speelt een rol in de Belgische economie. De minder goede cijfers kunnen deels te wijten zijn aan de gevolgen van de economische crisis van 2012. Een goed ontwikkelde visverwerkende industrie kan eventueel een ondersteunende rol spelen voor de Belgische visserij en verdient in ieder geval een betere opvolging.

Literatuurlijst

- Aqua Value (2015). Tijd is rijp voor geïntegreerde aquacultuur in Vlaanderen en op de Noordzee.
- Borello, A., Natale, F. & Motova, A. (2014). European trade of fisheries and aquaculture products 2014 JRC Science and Policy Reports, doi: 10.2788/179715.
- EC (2014). A pocket guide to the EU's new fish and aquaculture consumer labels Luxembourg Publications Office of the European Union doi: 10.2771/86800.
- FAO (2009). Guidelines for the Eco-labeling of fish and fishery products from Marine Capture fisheries, ISBN 978-92-5-006405-5.
- HGR (2005). Schatting van de inname van PCB's door sportvissers en het i-hieraan gebonden gezondheidsrisico Hoge Gezondheidsraad 7747.
- ILVO (2013). Annual Report NDGP 2012 (bijdrage Torreele Els, Nimmegeers Sofie, Zenner Annemie, Vandemaele Sofie, Moreau Kelle)
- ILVO (2015). Nieuwsoverzicht: Vlaamse vis in Vlaanderen verwerken? De Vlaamse visserijsector en de visverwerkende nijverheid: status, noden en kansen.
- ILVO & VLV (2012). Project Oolavis Intermediair rapport markstudie "handel", 02.08.2012.
- Kinds, A. & Sys, K. (2015). Valduvis, een instrument om de duurzaamheid van visserijactiviteit te meten en zichtbaar te maken. ILVO mededeling 179, April 2015.
- Nationale Federatie van het Visserijbedrijf, de Vishandel en de Visindustrie (NFVVV) (1950). Jaarverslag 1950.
- Nationale Federatie van het Visserijbedrijf, de Vishandel en de Visindustrie (NFVVV) (1952). Jaarverslag 1952.
- Nationale Federatie van het Visserijbedrijf, de Vishandel en de Visindustrie (NFVVV) (1955). Jaarverslag 1955.
- Nationale Federatie van het Visserijbedrijf, de Vishandel en de Visindustrie (NFVVV) (1956). Jaarverslag 1956.
- NBB (2015). Nationale Rekeningen. Eerste raming van de jaarlijkse rekeningen 2014, Brussel.
- NBB (2014). Ondernemingsdossier. Methodologische bijlage, november 2014, Brussel.
- Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF) (2014a). The Economic Performance Report on the EU Fish Processing (STECF-14-21) Publications Office of the European Union.
- Scientific, Technical and Economic Committee for Fisheries (STECF) (2014b). The Economic Performance of the EU aquaculture sector (STECF-14-18) Publications Office of the European Union.
- SeaWeb (2014). Vis en zeevruchtengids *SeaWeb en VLIZ*, oktober 2014.
- Stevens, M., Coeck, J. & Van Vesseem, J. (2009). Wetenschappelijke onderbouwing van de palingbeheerplannen voor Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2009 (INBO.R.2009.40) Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.
- Tessens, E. & Velghe, M. (Ed.) (2013). De Belgische zeevisserij 2012. Aanvoer en besomming. Dienst Zeevisserij Oostende. D/2013/3241/141
- Tessens, E. & Velghe, M. (Ed.) (2015). De Belgische zeevisserij 2014. Aanvoer en besomming. Dienst Zeevisserij Oostende. D/2015/3241/085
- Van de Velde, M., Rabaut M., Herman, C. & Vandenborre, S. (2014). Er beweegt wat op zee ... een marien ruimtelijk plan voor onze Noordzee. Federal Public Service for Health, Food Chain Safety and Environment D/2015/2196/11. www.environment.belgium.be

Van Nieuwenhove K. & Delbare D. (2008). Innovative offshore mussel farming in the Belgian North Sea, *in*: Mees, J. *et al.* (Ed.) (2008). *VLIZ Young Scientists' Day, Brugge, Belgium, 29 February 2008: book of abstracts*. *VLIZ Special Publication*, 40: pp. 67.

Vlaamse Overheid In | C (2016). Financieel beleid bestaande bedrijven. Beschikbaar op: <http://www.socialeconomie.be/node/8253> (laatst geraadpleegd 22 maart 2016).

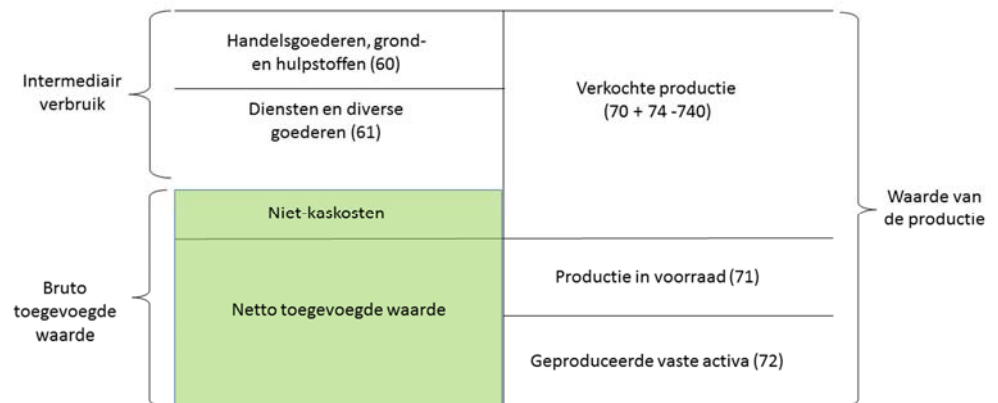
VLAM (2015). Hondshaai Vis van het jaar 2015 VLAM pers 14.01.2015.

VLAM (2016). De voedingsconsumptie van de Belg in kaart gebracht. <http://www.vlam.be/nl/feitenencijfers/vis>

Definities

De gebruikte cijfercodes komen overeen met die van de jaarrekeningen (NBB). Een "/" tussen 2 getallen zonder spatie betekent "tot en met", bijvoorbeeld 640/8 = code 640 tot en met code 648

Aanlanding	aanvoer van vis, schaal- en weekdieren in een haven
Andere inkomsten	Andere bedrijfsopbrengsten (code 74)
Andere Operationele Kosten	Andere bedrijfskosten (code 640/8)
Bentisch	verwijst naar alles wat zich op of in de zeebodem bevindt
Bewerken	primaire verwerking
Cashflow	zie <i>Operationele Cash Flow</i> (OCF)
Current ratio	$Current\ ratio = 29/58 - 29 / 42/48 + 492/3 $ is een maat voor de liquiditeit of het vermogen van een onderneming om aan de verplichtingen op korte termijn te voldoen. Deze ratio geeft de verhouding tussen de vlottende netto-activa en de vreemde middelen op korte termijn weer, met een tijdsperiode van 3 tot 6 maanden. Als de vlottende activa precies de vreemde middelen dekken, is de ratio gelijk aan één en het netto-bedrijfskapitaal (het verschil tussen teller en noemer) gelijk aan nul. Een <i>current ratio</i> <1 wijst dus op een negatief netto-bedrijfskapitaal en een <i>current ratio</i> >1 betekent dat het netto-bedrijfskapitaal positief is. Hoe groter de ratio, hoe groter de liquiditeit van de onderneming.
Demersale vissen	vissen die dicht bij de bodem van de zee leven, zoals kabeljauw, schol en tong.
EBIT	$EBIT = OCF - (630 + 631/4 + 635/7) = 9901$ <i>Earnings Before Interest and Tax</i> (EBIT) is de operationele winst, een maat voor de rentabiliteit, maar zonder de financiële kosten en inkomensbelastingen. De EBIT komt dan overeen met het netto-bedrijfsresultaat, code 9901 in de jaarrekeningen. Ook kan het berekend worden door de OCF te verminderen met de afschrijvingen.
Eigen vermogen	"schuld van het bedrijf aan zijn eigenaren", wordt berekend door de schulden van de activa af te trekken (code 10/15)
Exploitatiesubsidies	code 740, enkel beschikbaar in volledige jaarrekeningen
Groothandel/doorverkoop	kopen en verkopen van vis, week- en schaaldieren
GVA	Bruto Toegevoegde Waarde (Gross Value Added) = waarde van verkochte productie + waarde van productie in voorraad+ waarde van geproduceerde vaste activa – kosten van handelsgoederen, grond- en hulpstoffen – kosten van diensten en diverse goederen Uitgedrukt in codes van uit de jaarrekeningen geeft dit: $GVA = 70+ 71 + 72 + 74 - 740 - 60 - 61$ (voor een Volledig model) $= 70/74 - 740 - 60- 61$ $GVA = 9900 = 70/74 - 60/61$ (voor een Verkort model, waar 740 n.a.) GVA meet de bijdrage van de individuele producent of sector aan de economie. De GVA werd hier berekend als het verschil tussen de opbrengstwaarde en het intermediaire verbruik van diensten en goederen, namelijk de inkomsten verminderd met de aankoop van ruw materiaal (voornamelijk vis, week- en schaaldieren) en andere kosten uit diensten en diverse goederen.

- Inleggerij** Een bedrijf of deel van een bedrijf dat vis inlegt. Met inleggen wordt bedoeld: de vis in een bewaarmiddel leggen, zoals zout of zuur.
- Investeringsen** Aanschaffingen, met inbegrip van de geproduceerde vaste activa min de overdrachten en buitengebruikstellingen (code 8169 – 8179)
- Liquiditeit** wordt afgeleid tussen verschil tussen kasinkomsten en kasuitgaven. De liquiditeit laat zien wat de mate is waarin een onderneming in staat is om aan korte termijn opeisbare verplichtingen te kunnen voldoen
- Lonen** Bezoldigingen, sociale lasten en pensioenen van werknemers ingeschreven in het personeelsregister (code 62)
- Kapitaalwaarde** Totaal der activa (code 20/58)
- Kost Diensten en diverse goederen** code 61
- Kost Grondstoffen** Handelsgoederen, grond- en hulpstoffen (waaronder aankoop van vis, week- en schaaldieren) (code 60)
- Netto-bedrijfskapitaal** = Voorraden en bestellingen in uitvoering + Vorderingen op ten hoogste één jaar + Geldbeleggingen + Liquide middelen + Overlopende rekeningen Activa - Schulden op ten hoogste één jaar - Overlopende rekeningen Passiva
= 3 + 40/41 + 50/53 + 54/58 + 490/1 – 42/48 – 492/3
is het verschil tussen de korte termijn activa en de korte termijn passiva, i.e. het verschil tussen de beperkte vlottende activa (zonder vorderingen op meer dan één jaar) en het vreemd vermogen op korte termijn (Trends top). Wat overblijft, biedt een veiligheidsmarge om de korte termijn schulden op de korte termijn te kunnen terugbetalen. Het kan als liquiditeitsbuffer optreden om een tegenvaller op te vangen zoals een mindere verkooperperiode of het faillissement van een klant. Het is daarom wenselijk om een positief bedrijfskapitaal te hebben. Bij een negatief bedrijfskapitaal kan een deel van de lange termijn activa verkocht worden (bv. een dienstwagen, etc.).

Netto-bedrijfsresultaat	operationele winst/verlies, code 9901 is het verschil tussen de bedrijfsopbrengsten en de bedrijfskosten (70/74 – 60/64). Zie ook operationeel resultaat en EBIT.
Netto Financiële Kosten	verschil tussen de financiële kosten en opbrengsten (65 – 75)
Netto resultaat	te bestemmen winst (verlies) van het boekjaar voor jaar X, code 9905. Ook kan er rekening gehouden worden met de overgedragen winst of verlies van het vorig boekjaar (code 9906 = 9905 + 14P)
Netto Uitzonderlijke Kosten	verschil tussen de uitzonderlijke kosten en opbrengsten (code 66 – 76)
NRCA	meet het niveau van specialisatie voor de export van een land voor een bepaald species tov het wereld gemiddelde op basis van een gewogen ratio van export tov de totale export van een land en tov totale wereld export.
OCF	de <i>Operationele Cash Flow</i> (OCF) werd berekend door het netto-bedrijfsresultaat te verhogen met de afschrijvingen in de ruime zin van het woord. $OCF / \text{Cashflow} = 9901 + (630 + 631/4 + 635/7)$ <p>OCF of hier ook gewoon cashflow genoemd, verwijst naar de hoeveelheid geld die een bedrijf genereert uit zijn activiteiten en is een maat voor de capaciteit om toegevoegde waarde te creëren. Verder geeft het een idee van de toekomstige capaciteit om te investeren.</p>
Omzet	opbrengst uit verkoop en bedrijfsactiviteiten (code 70)
Onmiddellijke liquiditeit	$= \left(\left \frac{54}{58} \right / \left(\frac{29}{58} - 29 \right) \right) \times 100$ <p>Dit is een maat voor de liquiditeit of het vermogen van een onderneming om aan de verplichtingen op korte termijn te voldoen, tijdsperiode 0 dagen.</p>
Operationeel resultaat	netto-bedrijfsresultaat, code 9901 in de jaarrekeningen, is het verschil tussen de bedrijfsopbrengsten en de bedrijfskosten (70/74 – 60/64). In deze publicatie komt het operationeel resultaat ook overeen met het EBIT.
Pekelen	in een (bijna) verzadigde zoutoplossing op waterbasis leggen.
Pelagische vissen	vissen die in de hele waterkolom zwemmen, dikwijls tot dicht bij het oppervlak, zoals haring en makreel.
Primaire verwerking	fileren, portioneren, vervellen, wassen, koelen, verpakken, onthoofden en gutten
Quick Ratio	$= \left(\left \frac{40}{41} \right + \left \frac{50}{53} \right + \left \frac{54}{58} \right \right) / \left \frac{42}{48} \right $ <p>De <i>Quick Ratio</i> is een maat voor de liquiditeit of het vermogen van een onderneming om aan de verplichtingen op korte termijn te voldoen, tijdsperiode 60 dagen. Dit laat toe na te gaan wat de liquiditeitspositie is als voorraden niet aangesproken worden.</p>

	Een onderneming heeft steeds een minimum voorraad nodig en wellicht zijn er ook goederen die niet verkocht kunnen worden. De <i>Quick Ratio</i> neemt de voorraden en de overlopende rekeningen niet in rekening.
Rentabiliteit	geeft het verschil tussen opbrengsten en kosten in functie van geïnvesteerd vermogen.
Resultaat uit de gewone bedrijfsuitoefening (vóór belasting)	het verschil tussen alle inkomens en alle kosten, inclusief de afschrijvingen en de financiële inkomens en kosten $9902 = 70/74 + 75 - 60/64 - 65$ $= 9901 + 75 - 65$ $= \text{EBIT} + 75 - 65$
Retailing	verkopten van vis, week- en schaaldieren aan de consument
Schulden	alle schulden (code 17/49)
Secondaire verwerking	roken, malen, koken, invriezen, inblikken, ontgraten, paneren, <i>Modified Atmosphere Packaging</i> (MAP), verpakking en bereiden van kant en klare maaltijden.
Solvabiliteit (schuldgraad)	= eigen vermogen/ totaal van de passiva x 100 = (10/15 / 10/49) x 100 De solvabiliteit geeft het belang aan van de financiering met eigen middelen respectievelijk vreemde middelen of schulden. Het is een maat voor de graad van financiële onafhankelijkheid en een indicator voor wat er door derden gefinancierd wordt. Bij een negatieve solvabiliteit zijn de schulden groter dan de totale balans.
TCR	meet de blootstelling van de Belgische visverwerkende industrie aan de competitie met de internationale handel en is een indicator van open handel.
Totaal Inkomen	bestaat uit omzet en andere inkomsten.
Verwerken	secondaire verwerking
Vestigingseenheid	individuele instantie (werkplaats, fabriek, winkel, kantoor, pakhuis) gelegen op een geografische plaats. Op deze plaats worden activiteiten uitgevoerd waarvoor een of meer personen voor rekening van een zelfde onderneming werkzaam zijn. Niet alle vestigingseenheden van een bedrijf verwerken vis.

Bijlage: Import en export van belangrijke species in België

Databron Eurostat Comext

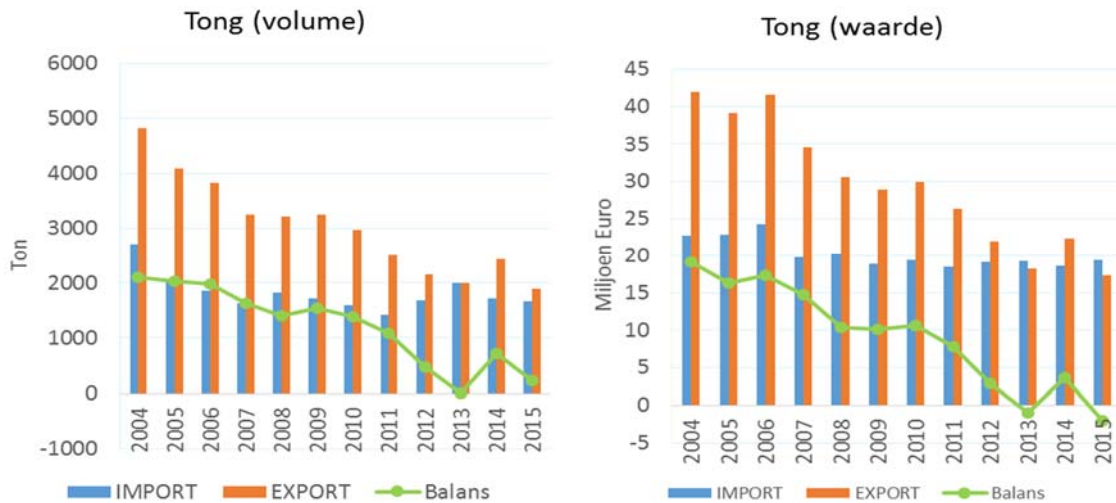

Fig. 18: Invoer en Uitvoer van tong (*Solea sp.*) tussen 2004 en 2015, op basis van HS-code 03033300 en 03022300.

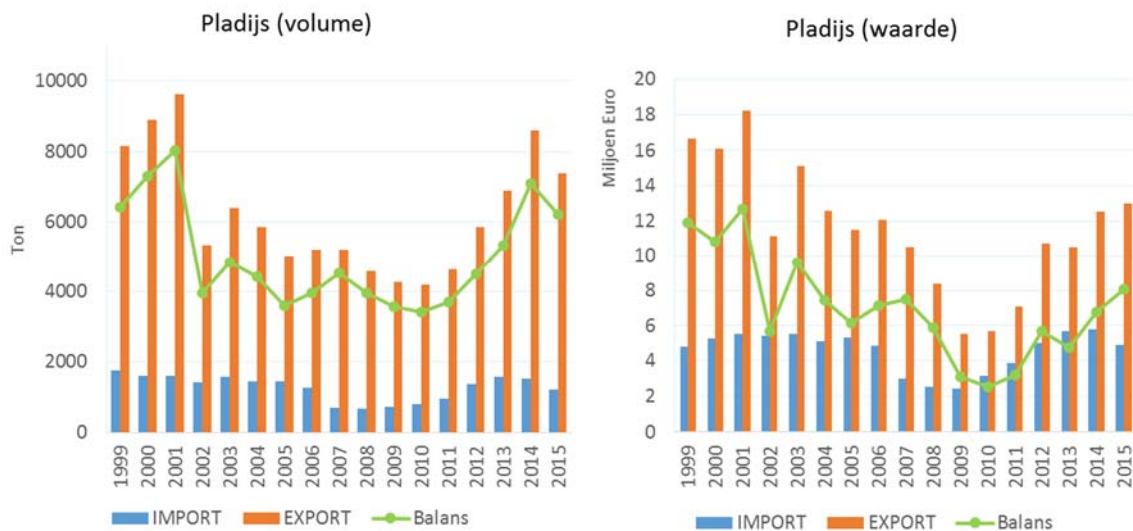

Fig. 19: Invoer en Uitvoer van pladijs (*Pleuronectes platessa*) tussen 1999 en 2015 (op basis van HS-code 03022200, 03033200, 03042071, 03042971, 03048310)

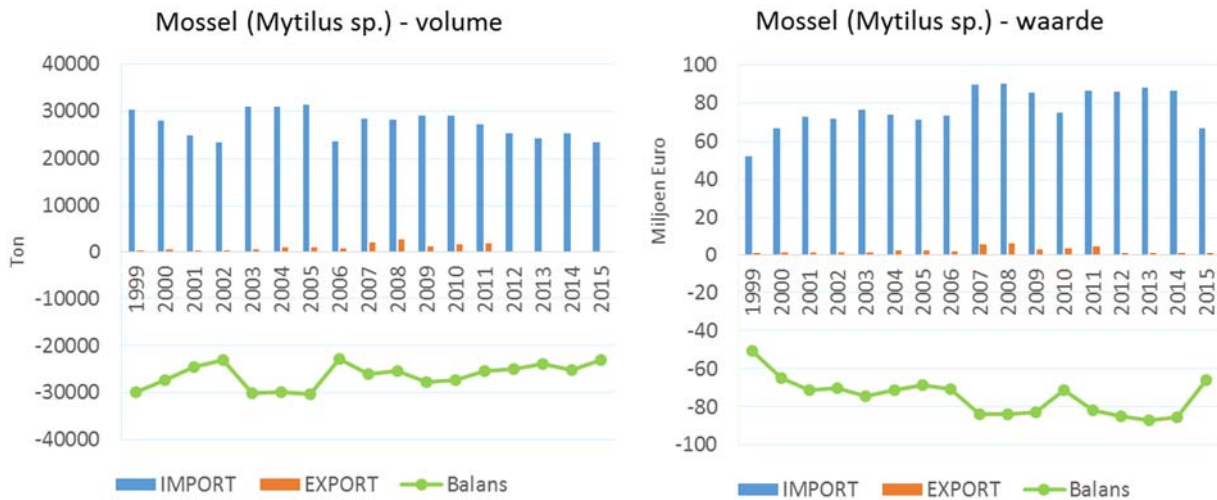

Fig. 20: Invoer en Uitvoer van mosselen (*Mytilus sp.*) tussen 1999 en 2015 (op basis van HS-code 3073110, 16059011, 3073905, 3073910, 16059019)

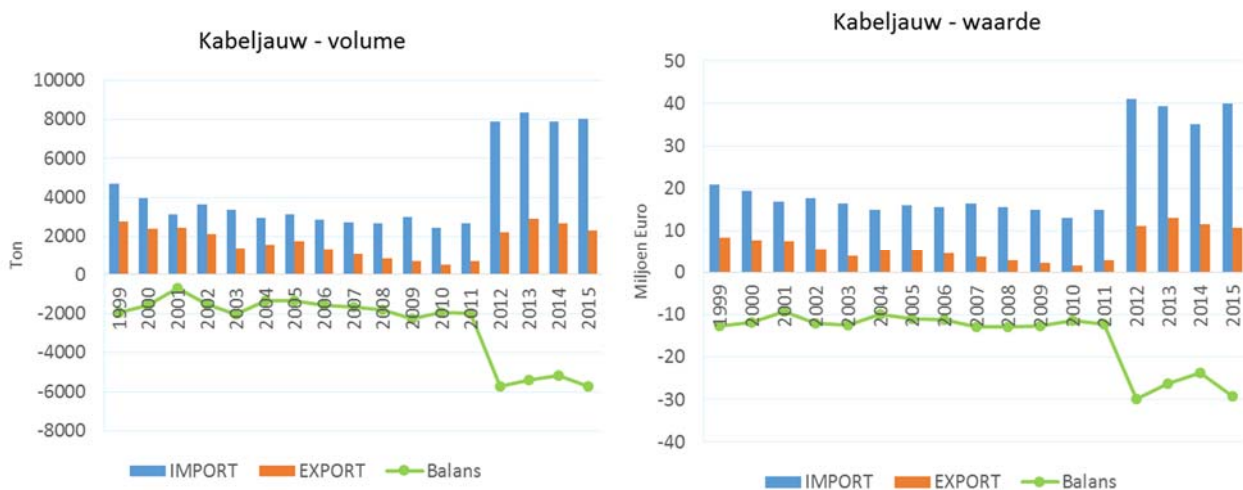

Fig. 21: Invoer en Uitvoer van kabeljauw (*Gadus sp.*) tussen 1999 en 2015, inclusief filets (startdatum registratie 2012) (op basis van HS-code 30251, 30360, 30363, 30471, 30250, 30352, 30551, 30562)

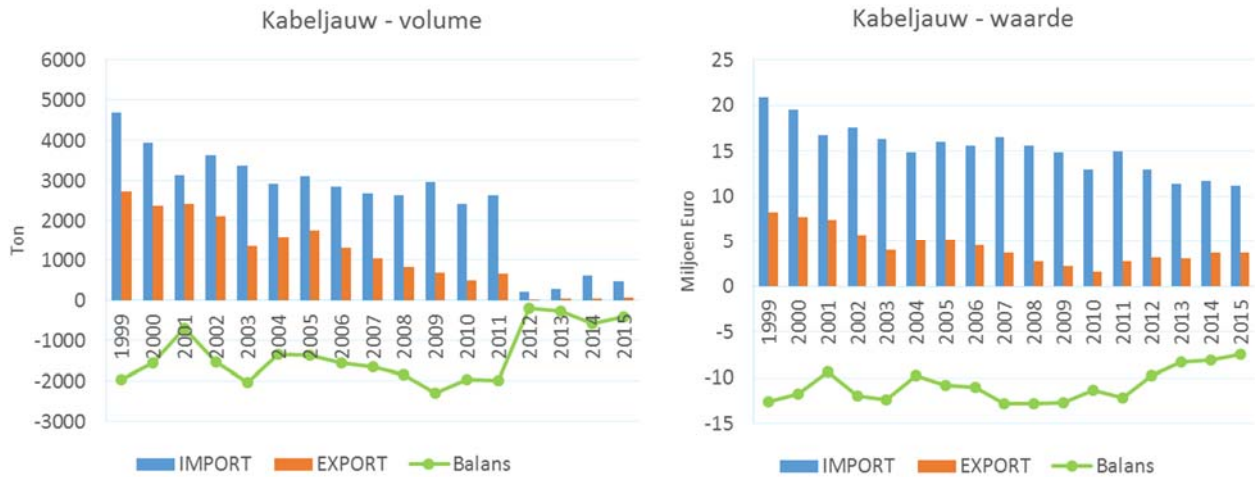

Fig. 22: Invoer en Uitvoer van kabeljauw (*Gadus sp.*) tussen 1999 en 2015, zonder filets (startdatum registratie 2012) (op basis van HS-code 30251, 30360, 30363, 30250, 30352, 30551, 30562)

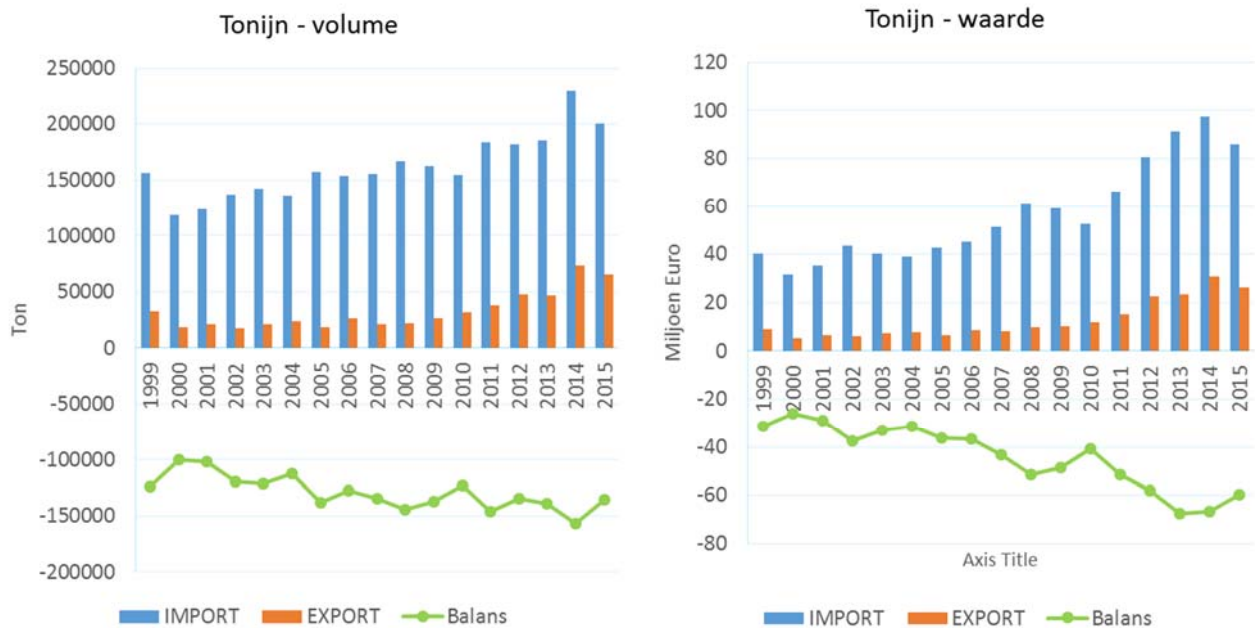

Fig. 23: Invoer en Uitvoer van tonijnsoorten tussen 1999 en 2015, zonder filets (030487 startdatum registratie 2012) (op basis van HS-code 030194, 030195, 030231, 030232, 030233, 030234, 030235, 030236, 030239, 030341, 030342, 030343, 030344, 030345, 030346, 030349, 160414)

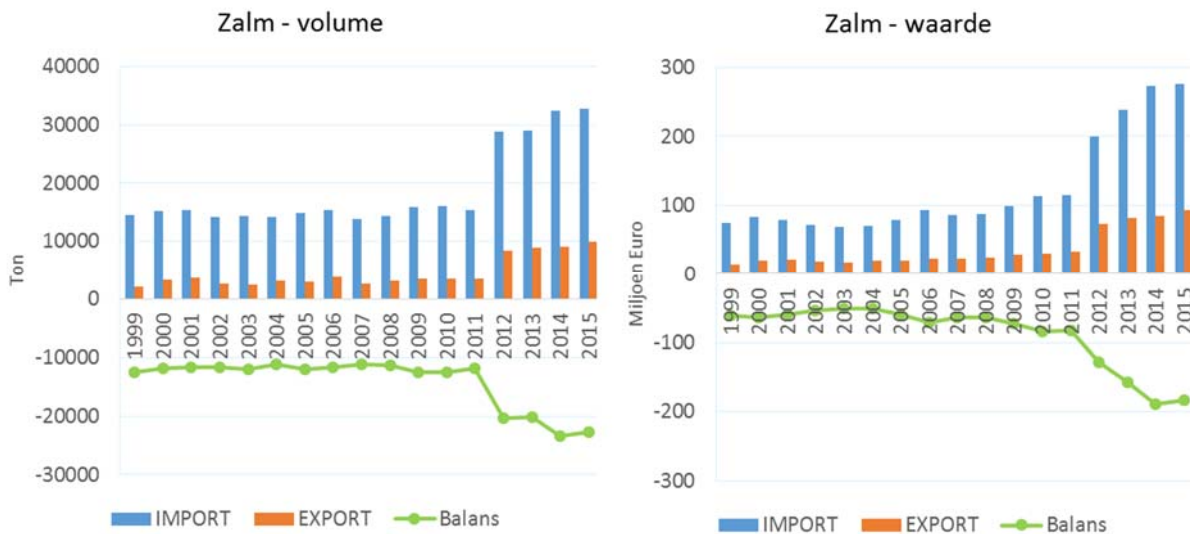

Fig. 24: Invoer en Uitvoer van zalmsoorten tussen 1999 en 2015, inclusief filets (startdatum registratie 2012) (op basis van HS-code 030212, 030213, 030214, 030219, 030310, 030311, 030312, 030313, 030319, 030322, 030329, 030441, 030481, 030541, 160411)

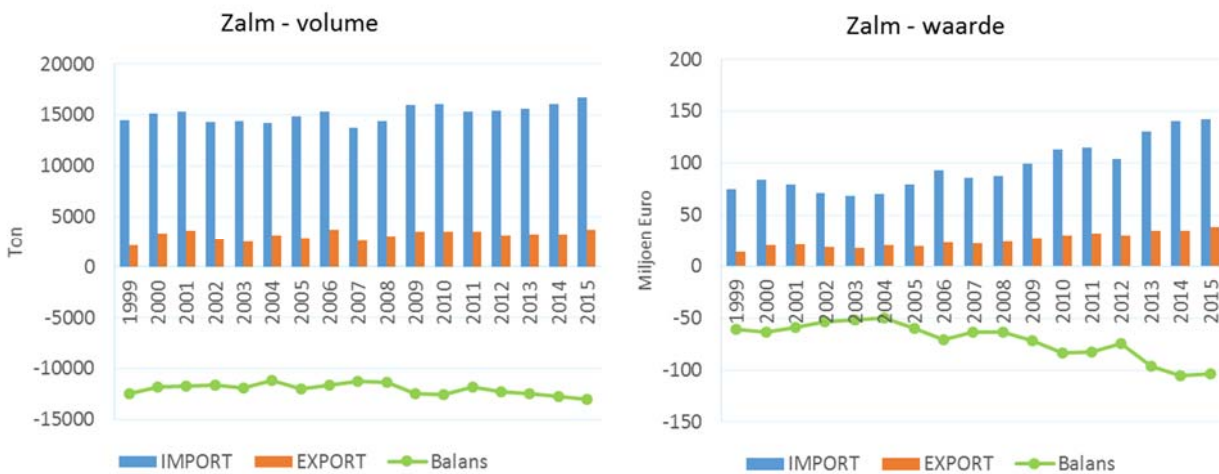

Fig. 25: Invoer en Uitvoer van zalmsoorten tussen 1999 en 2015, zonder filets (startdatum registratie 2012) (op basis van HS-code 030212, 030213, 030214, 030219, 030310, 030311, 030312, 030313, 030319, 030322, 030329, 030441, 160411)

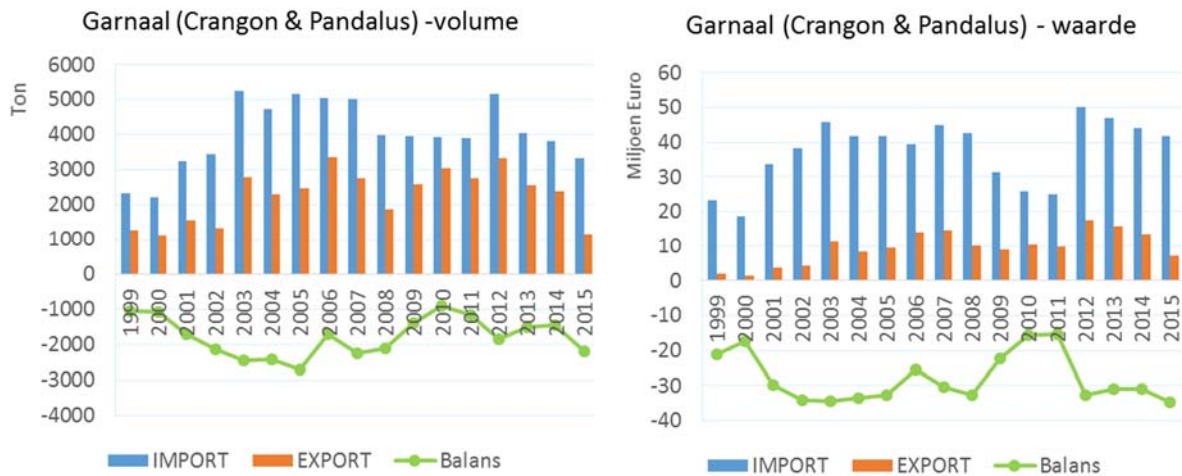

Fig. 26: Invoer en Uitvoer van koud-water garnalen (*Crangon sp.* en *Pandalus sp.*) tussen 1999 en 2015 (op basis van HS-code 3062639, 3061794, 3062795, 3061610, 3062631, 3061691, 3062610, 3061330, 3062331, 3062339, 3061699, 3062690)

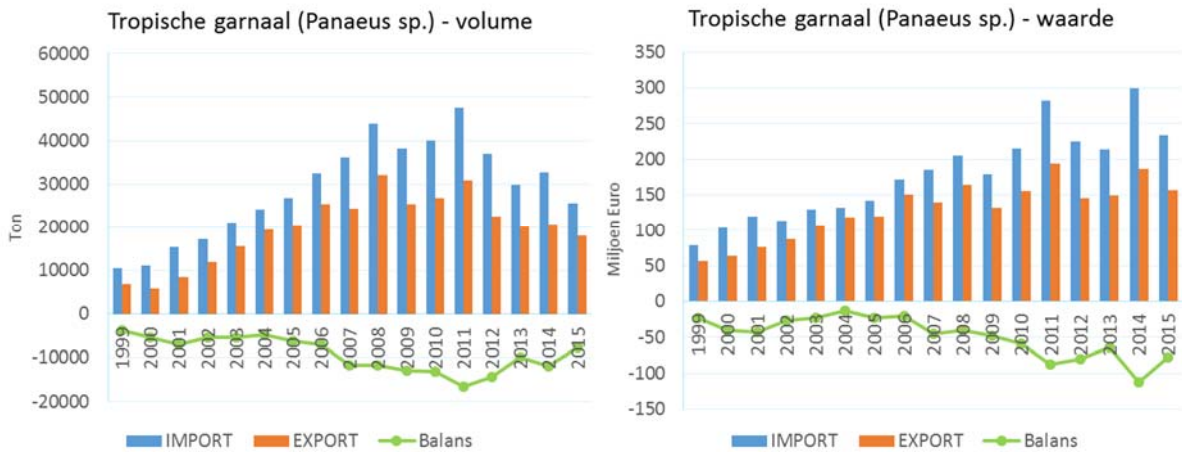

Fig. 27: Invoer en Uitvoer van tropische garnalen (*Panaeus sp.*) tussen 1999 en 2015 (op basis van HS-code 3061350, 3061792)

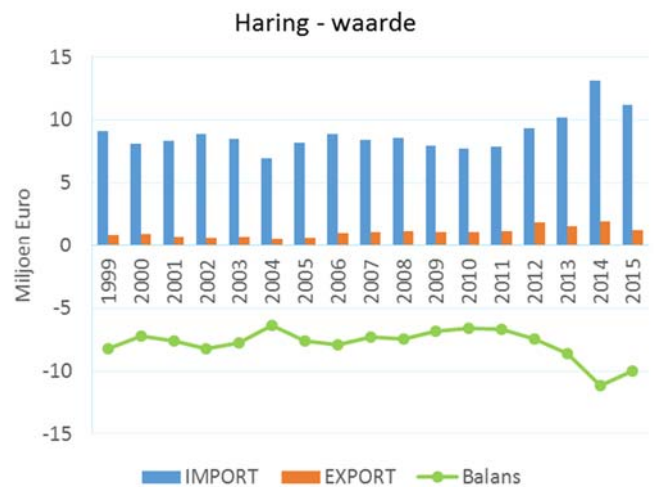
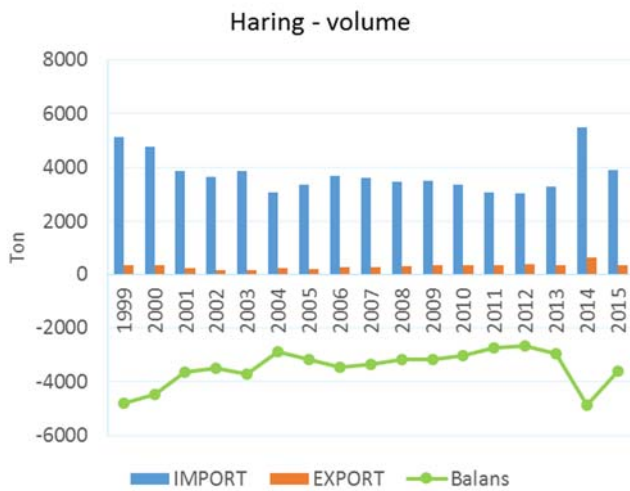

Fig. 28: Invoer en Uitvoer van haring (*Clupea harengus*, *Clupea pallasii*) tussen 1999 en 2015 (op basis van HS-code 30240, 30241, 30350, 30351, 30486, 30542, 30561, 160412)

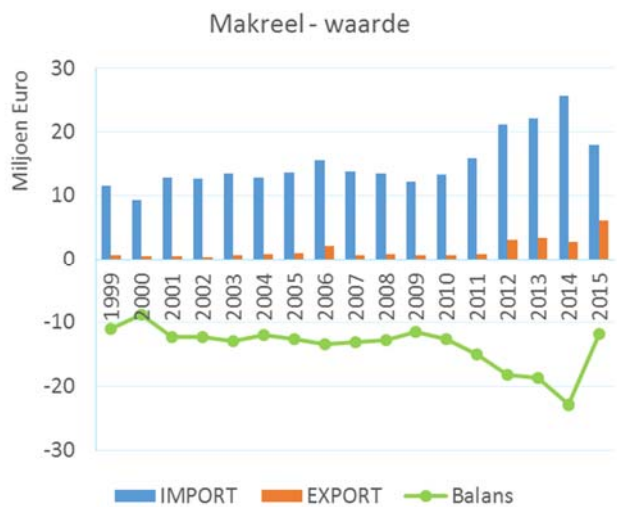
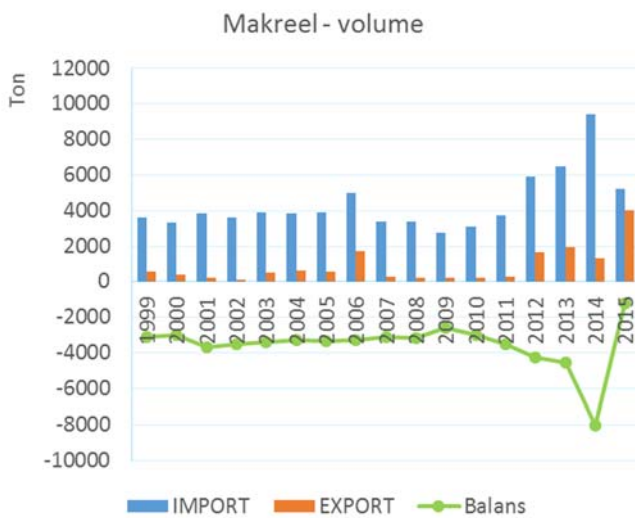

Fig. 29: Invoer en Uitvoer van makreelsoorten tussen 1999 en 2015 (op basis van HS-code 30245, 30355, 160415, 30244, 30354, 30264, 30374)

Contact

Katrien Verlé, Wetenschappelijk onderzoeker
Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
Dier
Ankerstraat 1
8400 Oostende
T +32 59 56 98 54

katrien.verle@ilvo.vlaanderen.be

Vermenigvuldiging of overname van gegevens toegestaan mits duidelijke bronvermelding.

ILVO

Aansprakelijkheidsbeperking

Deze publicatie werd door ILVO met de meeste zorg en nauwkeurigheid opgesteld. Er wordt evenwel geen enkele garantie gegeven omtrent de juistheid of de volledigheid van de informatie in deze publicatie. De gebruiker van deze publicatie ziet af van elke klacht tegen ILVO of zijn ambtenaren, van welke aard ook, met betrekking tot het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

In geen geval zal ILVO of zijn ambtenaren aansprakelijk gesteld kunnen worden voor eventuele nadelige gevolgen die voortvloeien uit het gebruik van de via deze publicatie beschikbaar gestelde informatie.

The logo for ILVO, consisting of the letters 'ILVO' in a bold, green, sans-serif font.

Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek
Burg. Van Gansberghelaan 92
9820 Merelbeke - België

T +32 9 272 25 00
ilvo@ilvo.vlaanderen.be
www.ilvo.vlaanderen.be